

**MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÅSTERÅS**

LEVANDE LIKABEHANDLINGSPLAN

FÖRFATTARE LINNÉA BERGMAN

Akademien för utbildning, kultur och kommunikation
Pedagogik
Examensarbete i lärarutbildningen
Avancerad nivå
15 hp

Handledare: Carl-Anders Säfström

Examinator: Marja-Terttu Tryggvasson

Termin:VT

År2013

**MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÄSTERÅS**

SAMMANFATTNING

Linnéa Bergman

Levande likabehandlingsplan

Årtal 2012

Antal sidor: 40

Uppsatsens syfte var att undersöka hur en skola arbetar för att stoppa och förebygga mobbning samt få en inblick i hur de som arbetar med mobbningsfrågor på skolan resonerar kring mobbning. För att undersöka det användes intervjuer som datainsamlingsmetod. Informanterna har arbetat med att formulera och/eller arbetar på något sätt med att upprätthålla den plan som finns på skolan för att förbygga och förhindra mobbning. Resultatet visar att informanterna berättar att arbetet växt fram genom skapandet av en likabehandlingsplan och att enkäter om trivsel ligger till grund för utformningen av arbetet. I vardagen arbetar informanterna som verkar inom skolan med förebyggande arbete och akuta åtgärder. Att arbeta med grupper och relationer samt att tillrättavisa och förhålla sig som en förebild menar informanterna vara centrala delar av arbetet. Informanterna lyfter att gemensamma strategier kring rutiner och strukturer underlättar arbetet. Det finns i informanternas uttalande ett resonemang kring vuxnas närvaros betydelse och vikten av att arbeta med relationer för att undvika och förbygga att mobbning förekommer. Slutsatsen är att informanterna hävdar att de arbetar aktivt med att förebygga och förhindra mobbning på skolan. Arbetet utgår från den plan om likabehandling som skolan formulerat med såväl förebyggande insatser som akuta åtgärder.

Nyckelord: mobbning, likabehandlingsplan, grupprocesser

Innehåll

Innehåll.....	3
1 Inledning.....	1
1.1 Syfte	1
1.2 Frågeställningar	1
2 Forskningsbakgrund.....	1
2.1 Mobbning.....	2
2.2 Gruppen och grupprocesser	4
2.3 Skolan som en demokratisk plats	6
2.4 Skolans uppdrag.....	7
2.6 Sammanfattning.....	10
3 Metod och material	10
3.1 Forskningsstrategi	10
3.2 Metodmotivering.....	10
3.3 Urval och genomförande.....	11
3.4 Trovärdighet	12
3.5 Etik	13
3.6 Databearbetning.....	13
4 Resultat	14
4.1 Rutiner	14
4.2 Reagera och agera	16
4.3 Behovet av vuxna på skolan utöver undervisande lärare	17
4.4 Likabehandlingsplanens betydelse.....	19
4.5 Att förstå grupper för att underlätta arbetet	19
4.6 Värdegrundsarbetet i vardagen och förbyggande insatser	20
4.7 Mobbning som ett problem på individnivå eller organisationsnivå	21
4.8 Normer och tillåtande miljöer.....	22

5	Analys.....	22
5.1	Mobbningsarbetets framväxt.....	22
5.2	Mobbningsarbetet i vardagen	23
5.3	Viktiga faktorer för ett fungerande mobbningsarbete	24
6	Diskussion	25
6.1	Metoddiskussion.....	25
6.2	Resultatdiskussion.....	26
6.4	Nya forskningsfrågor	28
6.5	Pedagogisk relevans.....	28
7	Referenser.....	29
8	Bilagor.....	1
8.1	Missivbrev	1
8.2	Intervjufrågor	2
8.3	Likabehandlingsplan	2

1 Inledning

Flera skolor har fått anmärkningar av Skolinspektionen i sitt arbete mot diskriminering och kränkande behandling. En undersökning av Skolverket visar att 7-8 procent av elever i grundskolans år 4-9 utsätts för mobbning, vilket i sin tur visar att många skolor misslyckas med sitt uppdrag att skapa en trygg och god arbetsmiljö (Nilsson 2012:57).

I skollagen (2010:800) förklaras att diskriminering och kränkande behandling är förbjudet. Det finns tydliga krav på att verksamheterna ska bedriva ett målinriktat arbete för att främja en trygg och god miljö samt att förebygga och förhindra motsatsen.

Där det finns gruppering och behov att återskapa sin roll, som ofta grundar sig i någon slags hierarkisk ordning, finns det alltid tendenser till mobbning. Skolan är en miljö som i allra högsta grad innehåller grupperingar. Varje dag kämpar elever med att passa in eller sticka ut från det som blivit norm.

Enligt Thornberg (2004:33), som i sin tur hänvisar till en norsk studie av Roland och Galloway, hänger mobbning, lärarens metoder för att leda och organisera, och den sociala strukturen i klassen ihop. Att förklara mobbning med hemmiljö och personlighet som orsak blir således otillräckligt. Gruppen och lärarens förhållningssätt har en avgörande betydelse (Thornberg 2004:33). Om vi betraktar mobbning utifrån detta synsätt bli mobbningsproblematiken ett strukturellt, socialt och demokratiskt problem.

Skolverket rekommenderar att verksamma och blivande lärare ges bredare och djupare kunskaper i socialpsykologi för att öka förståelsen för de pågående grupprocesser och dess konsekvenser (Thornberg 2004:7).

På skolor där man arbetar systematiskt mot mobbning förekommer mobbning i mindre utstäckning och planen har ofta visat sig vara ett betydelsefullt redskap (Nilsson 2012:64). Men vad innebär det egentligen att arbeta systematiskt med mobbning och vad är motsatsen? Jag vill undersöka hur en skola resonerar kring perspektiv på mobbning och försöka ta reda på vad de anser fungera i arbetet för att förebygga och stoppa mobbning.

1.1 Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur en skola arbetar för att stoppa och förebygga mobbning samt få en inblick i hur de som arbetar med mobbningsfrågor på skolan resonerar kring mobbning.

1.2 Frågeställningar

- Hur har arbetssättet kring mobbning på skolan växt fram?
- Hur ser arbetet ut i vardagen för de som arbetar på skolan?
- Vad anser de som arbetar med mobbning på skolan vara viktigt i arbetet med att förebygga och förhindra mobbning?

2 Forskningsbakgrund

Jag ska i kommande kapitel presentera ett urval av relevant litteratur på området mobbning i skolmiljöer. Jag har valt att strukturera kapitlet med underrubriker utifrån en egen kategorisering av det inlästa materialet.

2.1 Mobbning

Auno och Brandelius-Johansson (2002:33) definierar mobbning som upprepade trakasserier mot en individ. Eriksson (2002:41) förklarar på ett liknande sätt, att mobbning är när en person utsätts för negativa handlingar i syfte att skada. Att vara mobbad innebär således att bli utsatt för upprepade negativa gärningar, och det finns i litteraturen som ligger till grund för denna uppsats en överenskommelse kring den definitionen. Däremot innehåller analyser av mobbningsfenomenet skilda uppfattningar om orsaker. De perspektiv som man betraktar mobbning med blir avgörande för hur arbetet för att stoppa mobbningen ämnas utföras.

Det finns synsätt som förklarar mobbning med orsaker på individnivå, med termer som elevers personlighetsdrag och familjebakgrund (Thornberg 2006:234). Hanteringen av mobbningen blir således att fokusera dels på att få den som mobbar att sluta dels på att stärka den utsatte, fortsätter Thornberg (2006: 237). Det finns också teorier som hävdar att mobbning snarare är ett resultat av det som sker inom grupper, ett strukturellt problem (Thornberg 2006:244). Om vi utgår från det grupporienterade perspektivet är arbetet med enskilda elever inte tillräckligt (Thornberg 2006:255). Dessa två perspektiv utgör två alternativa sätt att se på mobbningsfenomenet. Det är inte nödvändigtvis de enda perspektiven, och de innehåller dessutom var för sig flera orsaksförklaringar och därmed flera sätt att se på vilken metod som bör prioriteras för att stoppa mobbningen. Det är dock dessa två perspektiv som jag valt att presentera.

Forskning som utgår från psykologisk teoribildning, med orsaker på individnivå, lyfter det som hävdas karaktärisera en mobbare eller en utsatt. Den utsatta eleven betraktas som fysiskt svag och ängslig medan mobbaren istället är fysiskt stark och aggressiv. När forskningsperspektiven istället är antropologiska och sociokulturella, med orsaker på organisationsnivå, diskuteras vilka sociala spel mobbningsituationer skapar och upprätthåller (Eriksson Barajas och Lindgrens 2009). Den definitionen av mobbning förutsätter att det genomförs analyser kring detta samspel för att kunna ta i tu med problemen medan den förstnämnda snarare uppmuntrar till att arbeta med att stärka de svaga och ändra beteende och framförallt agerande hos de som mobbar.

I stor utsträckning har forskning kring mobbning utgått ifrån ett individperspektiv där deltagarnas bakgrund, egenskaper och karaktär förklaras som orsaken till att mobbning uppstår. Det perspektivet har varit dominerande och har påverkat vårt sätt att betrakta och därmed bemöta mobbningsituationer i vardagen. Forskingen har dock kritiserats för att presentera en alldeles för allsidig utgångspunkt och kritikerna menar i det avseendet att det behövs fler och bättre analyser av den sociala tillvaron, de kulturer och strukturer som omger eleverna (Wrethander, Bliding 2007:18of). Det hävdas också att en kombination av dessa sätt att betrakta mobbningsfenomenet är den bästa metoden, alternativt att ha beredskap för båda perspektiven och alltid anamma det som i det enskilda fallet passar bäst. I beskrivningen av perspektiven är det dock, åtminstone till att börja med, lättare att redogöra för dem var för sig.

Eriksson (2002:39) utgår framförallt från perspektivet att förklara mobbning med karaktärsdrag och aggressionsbenägenhet, att individen således är orsaken. I samband med den förklaringsmodellen lyfts emellertid vikten av hur vuxna på skolan bemöter dessa elever och ger eller begränsar utrymme för mobbning och att omgivningen därmed har betydelse för förekomsten av mobbning.

Bliding Wrethander (2007) utgår ifrån den motsatta förklaringsmodellen av mobbning och menar att mobbning ska betraktas som ett resultat av det samspel och

den interaktion som pågår i skolan snarare än att det orsakas av deltagarnas personliga egenskaper.

Eriksson Barajas och Lindgrens (2009) artikel, vilken bygger på elevers samtal kring mobbning i samband med att de sett filmer där det förekommer mobbning i handlingen, berör båda dessa perspektiven. Eleverna anger där utseende och annorlundaskap som orsak till att någon blir utsatt för mobbning, men reflekterar också kring skolans regelsystems betydelse för förekomsten av mobbning.

Vilket perspektiv som mobbningen betraktas utifrån är som tidigare nämnt avgörande för hur arbetet för att förebygga och förhindra mobbning i skolvärden ser ut. I och med att det finns flera sätt att betrakta mobbning finns det inte en enda modell för att stoppa och förhindra mobbning (Thornberg 2006:258). Det är en bidragande faktor till att mobbningsarbetet i skolvärlden är komplext. Det finns inga enkla svar och metoder, bara ett tydligt krav att arbeta aktivt för att undvika diskriminering och kränkande behandling.

Oavsett vilket perspektiv vi betraktar mobbning utifrån står det klart att effekterna av mobbning kan vara förödande. Såväl mobbarna som de utsatta ska efter avslutad skoltid fungera som medborgare i samhället, och de bär sina erfarenheter med sig. Mobbningsens omfattning i skolan innebär att den i det avseendet kan betraktas som ett samhällsproblem och därmed stärks argumenten för att låta insatserna utgå från ett helhetsperspektiv och arbeta bredare än direkt med individer. Situationer av kränkande behandling avslöjar en konflikt mellan individer, men kan böttna i brister i den sociala miljön (Barnombudsmannen 1997:8).

Om man väljer att arbeta med helheten, att se över hela organisationen, finns ett värde i att alla som verkar inom skolans värld reflekterar över det sociala klimatet, de roller som förekommer, vad som kännetecknar det sociala samspelet, hur konflikter ser ut och hanteras, hur värdepedagogik förmedlas, hur elevers delaktighet ser ut samt huruvida mobbning förekommer och hur det kan stoppas (Thornberg 2006:267). Värdet ligger i att reflektionerna kan öka förståelsen kring företeelser som kan förklara mobbning. Kartläggningen kan öka medvetenheten kring skolmiljön hos de som är involverade i arbetet, vilket är viktigt för att, vid behov, förändra den. Om vi betraktar mobbning som en problematik med den sociala tillvaron som orsak och inte individernas egenskaper, kan vi utgå ifrån att den icke önskvärda situationen går att förändra, förutsatt att vi medvetandegör oss om problematiken och går till botten med vad som är fel. Med en utgångspunkt att orsaken till mobbning inte är individens egenskaper förstår vi att det är många som är delaktiga i det som pågår. Det som vi i vår omgivning konstruerat kan vi också dekonstruera. Roller kan förändras, strukturer och normer kan brytas (Frånberg och Wrethander 2011:11f). I det arbetet förekommer inte alltid individfokuserat förändringsarbete.

Om vi istället väljer att arbeta med individer och att förändra deras beteende för att undvika att någon utsätts för mobbning, involveras inte nödvändigtvis alla på skolan (Thornberg 2006:267f). Arbetet kan då handla om att stärka svaga elever och att styra om mobbarnas beteende genom vägleda dem till bättre alternativ. Elever som inte har en direkt delaktighet i en problematik går miste om möjligheten att utvecklas socialt och lära sig någonting om respekt och likabehandling som deras klasskamrater alltså får i större utsträckning. Miljön och atmosfären är inte i fokus och arbetet innefattar inte att förändra normer och klimat då det är individfokuserat.

När begreppet mobbning ska definieras och problematiseras är det viktigt att komma ihåg att enstaka bråk och konflikter elever emellan inte nödvändigtvis är mobbning. Det är dock viktigt att elever ges möjlighet och stöd att lösa dessa konflikter. Att öka elevers medvetenhet kring konflikthantering främjar deras utveckling kring att uppmärksamma problem och förhoppningsvis lösa dem innan de

utvecklas till mobbning (Auno och Brandelius-Johansson 2002:33). Det kan vara svårt att begära att alla elever i skolan ska komma överens och ha en bra relation. Vi kan inte kalla alla konflikter och motsättningar fall av mobbning. Däremot måste skolan vara uppmärksam på hur dessa konflikter utvecklas för att undvika mobbning. Det förekommer inslag i mobbningsfall som betraktas som brottsliga och skolan får inte bagatellisera händelser med motiveringen att de sker i skolans värld (Barnombudsmannen 1997:9). Också här måste skolan inse att det som elever ges möjlighet att lära sig i skolan kommer de att bära med sig resten av livet. Att det på skolan skulle finnas en acceptans för kränkning eller diskriminering gör att eleverna kanske betraktar det som normalt och accepterar därmed sådan behandling ute i samhället.

2.2 Gruppen och grupprocesser

Såväl begreppet som funktionen grupp är centralt i skolans vardagsliv. Eleverna delas in i klasser och arbetsgrupper. Det finns möjlighet att delta i elevråd, matråd, idrottslag och på andra sätt engagera sig i grupper inom skolan. Dessutom pågår gruppering som inte organiseras av skolan, eleverna delar in sig i egna kompisgrupper. Gruppen kan innebära konstruktiva upplevelser, lärtillfällen och utvecklingsmöjligheter för elever, men också resultera i osunda och destruktiva upplevelser (Thornberg 2004:7). Grupparbeten innebär tillfällen där det i bästa fall till exempel ges möjlighet att utveckla samarbetsförmåga och tillägna sig kunskap genom att ge och ta av varandra. Samtidigt kan det i värsta fall innebära exempelvis konkurrens, rivalitet och utanförskap. Gruppen har betydelse för lärande men också för social gemenskap och arbetsklimat (Elvstrand 2009:77). I och med detta blir arbetet med begreppet grupp, och strävan efter att öka medvetenheten hos alla som verkar i skolans värld kring vad grupprocesser innefattar och betyder, viktigt. Mobbning tenderar att förekomma i miljöer där människor verkar tillsammans och där grupper således finns. För att förebygga och förhindra mobbning krävs en medvetenhet kring hur och varför mobbning uppstår samt hur grupprocesser påverkar oss (Auno och Brandelius-Johansson 2002:33). Skolan kan arbeta med att prata om grupper precis som skolan erbjuder utrymme att prata i grupper.

Bliding Wrethander (2007) menar att genom att beskriva skolan som den mötesplats den är, blir det därmed naturligt att beskriva skolan som en plats där relationer är centrala. Där relationer är centrala är det oundvikligt att grupperingar förekommer. Bliding Wrethander (2007:179) lyfter dessutom diskussionen kring de grupperingar som sker utanför den av skolan organiserade indelningen av eleverna och menar att där förekommer ständigt situationer där eleverna med olika medel och handlingar antingen bjuder in till eller nekar deltagande, där inneslutning och uteslutning sker. De vuxna som arbetar på skolan kan inte kontrollera alla grupperingar och inte heller alltid känna till vilka grupperingar som finns.

Vidare utgör konflikter en del i grupprocesser. Thornberg (2004:71) beskriver att en individ eller en minoritetsgrupp inom en grupp kan reagera på tre olika sätt i en konfliktsituation. Det första är *konformitet*, vilket innebär att majoriteten får individen eller minoriteten att anpassa sig efter en särskild uppfattning. Det andra är *normalisering* och innebär en ömsesidig kompromiss där skilda uppfattningar förenas. Det tredje och sista sättet att reagera är *innovation*, vilket innebär att individen eller minoriteten skapar konflikten just för att försöka övertyga majoriteten att anpassa sig till individens eller minoritetens uppfattning. Dessa ageranden kan hjälpa oss att förstå gruppering och uteslutning, vilket har betydelse för arbetet att förebygga och förhindra mobbning. Elever som anpassar sig eller avviker kan utgöra grunden för att förstå att grupprocesser och mobbning hör ihop.

Att vara benägen att anpassa sig i grupp kan vara ett viktigt socialt fenomen beroende på vilka normer som individen rättar sig efter, beskriver Thornberg (2004:66). Att vara flexibel och ha förmågan att anpassa sig betraktas som en värdefull färdighet i samhället och det är utvecklande för eleven om det i skolan ges utrymme att utveckla den färdigheten. Samtidigt kan dessa processer vara orsaken till utanförskap och mobbning. Känslan att inte få vara den man vill vara, alternativt acceptera utanförskap om man ändå väljer att gå sin egen väg, är välkända fenomen i skolan. Att anpassa sig betraktas som en såväl vanlig förekommande som rimlig lösning för att undvika att utsättas för utanförskap (Elvstrand 2009:199) och ibland kan tillhörighet upplevas som mer viktigt än att behålla sina uttryck för sin unika identitet, just det som kommit i kläm med vad som förväntas. När en person avviker från normen, det gemensamma, stör det gruppen (Thornberg 2006:142). När en elev avviker och därmed inte är som de andra inom en grupp kan det leda till exkludering och eventuellt utvecklas till mobbning. Således är mobbning en naturlig del av den sociala interaktionen (Eriksson Barajas och Lindgrens 2009).

Dessa gruppprocesser är normala i den sociala miljö som elever befinner sig i och processerna är en naturlig del av den kategorisering av omgivningen som är ett för människan grundläggande behov. Därmed blir mobbning att betrakta som ett normalt fenomen, om än oacceptabelt (Ekerwald och Säfström 2012). Att utveckla en medvetenhet kring sambandet mellan gruppprocesser och mobbning kan göra det lättare att förstå mobbning, därmed inte sagt att det med det automatiskt blir lättare att undvika och stoppa. Skolan måste tillåta gruppering, det som är viktigt att i de processer utveckla ett seende för att upptäcka om och när grupperingen blir osund.

Att förebygga och stoppa mobbning kan med ett perspektiv som innefattar en medvetenhet för gruppprocesser inte lyckas genom att förhindra att dessa gruppprocesser äger rum. Det måste istället handla om att bryta strukturella mönster och utveckla ett sätt att se på den sociala miljön i skolan på ett nytt och öppet sätt (Ekerwald och Säfström 2012). Kategorisering av omgivningen och de som verkar i en människas närhet är en naturlig process och det förekommer i alla sociala sammanhang. Genom att se sambandet mellan grupper, utanförskap och mobbning, och dessutom använda det som redskap, kan arbetet för att förebygga och förhindra mobbning komma långt.

Thornberg (2004:88) förklarar att fenomen som förklarar gruppprocesser kan användas som teoretiska verktyg i det värdepedagogiska arbetet i skolan för att öka förståelse kring konflikter och exkludering som riskerar att utvecklas till mobbning. Dessutom kan samtal och diskussioner kring begrepp som identitet, självkänsla, kategorisering, ingrupper (de grupper man deltar i) och utgrupper (de grupper man inte deltar i) samt stereotyper utveckla ett tänkande och en reflektion kring elevernas egen livssituation i och utanför skolan.

Elever med auktoritet inom en grupp eller på skolan kan ha en betydande roll i mobbningssituationer genom att förutom att själv delta eller leda mobbningen, utnyttja sin maktposition för att uppmana eller beordra andra att delta. Ofta fungerar det tack vare att de andra antingen ser upp till den auktoritära eleven, har en förhoppning om att få dennes gillande eller att det finns en rädsla att själv bli utsatt för mobbning (Thornberg 2006:104). Eriksson (2002:42) understryker att mobbning inte förekommer i jämlika relationer utan karaktäriseras av asymmetriska maktförhållanden. Frånberg och Wrethander (2011) nämner också upprepade gånger mobbning som ett resultat av destruktiva maktförhållanden. I och med att skolan är en miljö där roller är centrala har de och dess uttryck betydelse för den sociala klimatet och eventuellt för huruvida det ges utrymme för mobbning.

2.3 Skolan som en demokratisk plats

Skolans värdegrund ska spegla Sveriges stats officiella värdegrund, vilken formuleras i lagen med begreppen *allas lika värde* och *enskildas frihet och värdighet*. Skollagen tillägger att skolan ska bedriva verksamhet på demokratiska grundläggande värderingar som människors okränkbarhet, jämställdhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, samt solidaritet (Nilsson 2012:119). Återigen utgör detta uppdrag för skolan att utföra under en för eleverna begränsad tid, men för eleverna ska detta innebära livslånga kunskaper och färdigheter. Som samhällsmedborgare förväntas eleverna ha tillägnat sig dessa värden och fått praktisera ett förhållningssätt som utgår från dessa. Skolans arbete kring värdegrunden ligger i framkant i kampen för demokratins överlevnad (Nilsson 2012:128).

Eftersom att mobbning ändå sker, vilket strider mot de ovan nämnda formuleringarna i såväl svensk lag som specifikt i skollagen, kan värdegrunden bara betraktas som en ideell, *officiell*, värdegrund att sträva mot snarare än en *faktiskt* värdegrund (Nilsson 2012:123). Lärarens uppgift är att förmedla den *officiella* värdegrunden, tolka den samt vara en vägvisare och en del av utvecklandet av det som ska komma att bli den *faktiska* värdegrunden, fortsätter Nilsson. Det kan tyckas märkligt att man presenterar två skilda värdegrunder, att det skulle betyda att det finns en acceptans kring att den officiella värdegrunden inte är tillämpningsbar eller har verklighetsanknytning. Men det är viktigt att understryka att det inte finns någon direkt innebörd för dessa ord att hänvisa till och att begrepp som integritet och solidaritet kan ha olika betydelser för olika individer. Därmed finns ett tolkningsutrymme och snarare ett mål att sträva mot än en fast översättning som direkt går att applicera i en klass, på en skola, eller för den delen ute i samhället. Återigen vill jag påminna om att det är många faktorer som gör arbetet för att förebygga och förhindra mobbning komplext.

Det talas om skolan som en demokratisk plats (Ekerwald och Säfström 2012:7). Samtidigt finns en social stämning som förutsätter likhet för att accepteras. Inneslutning och uteslutning blir en del av den sociala miljön där det finns en förväntan att inte sticka ut, utan snarare agera inom färdiga modeller. I och med detta blir mobbning ett hån mot talet om en demokratisk skola då rätten till valet och rätten till skillnad är en grundläggande förutsättning i betydelsen av begreppet demokrati (Ekerwald och Säfström 2012:8f).

Det finns ett samband mellan respekten och engagemanget för demokratiska värden och trivsel i skolan. Genom att skolan skapar en trygg miljö kan eleverna utveckla ett starkare stöd för demokrati. Synen på människans förmåga att samarbeta, lösa konflikter och leva sig in i andras situationer, avgörs av hur klassrumsklimatet är och i vilken utsträckning det förekommer mobbning som utmanar dessa förmågor (Nilsson 2012:133). De erfarenheter kring demokrati som elever ges i skolan kommer att prägla dem resten av livet (Beredskap mot mobbning 2006:14). De kompetenser som i Elvstrands (2009:73) artikel lyfts fram som fördelaktiga för elever att ges möjlighet att utveckla är att behärska samspel med andra, att vara bra på att samarbeta och att ha en utvecklad förståelse för människors olikheter. I skolan finns utrymme att inte bara samtala kring detta, utan praktiskt få träna dessa förmågor.

Den mångfald som finns i skolans värld innebär att det också förekommer olika demokratisyner inom den, vilket bidrar till risk för konflikter. Om dessa olikheter och perspektiv på demokrati hanteras på rätt sätt kan det innebära en tillgång för skolans arbete med dess demokratiuppdrag. Skolan kan fungera som en ingång till ett samhälle med mångfald och konflikter, en miljö att få mötas i och där det finns

utrymme att träna de färdigheter som kan komma till användning utanför skolan värld (Nilsson 2012:141). Det är inte tillräckligt med teoretisk kunskap eller ens erfarenhet kring demokratiska processer om det saknas en respekt för andra människor (Nilsson 2012:150).

Ett sätt att arbeta med demokratiska värderingar i skolan är att öka medvetenheten kring betydelsen och förekomsten av kränkande behandling. Arbetet bör innefatta förändring av attityder och normer för att bekämpa fördomsfullhet och intolerans. Skolan har genom detta en viktig samhällsfunktion (Beredskap mot mobbning 2006:86).

Skolan som en plats för alla innebär dels att skapa möjligheter för alla att delta i undervisning och på raster genom anpassning av organisationen, dels en strävan att utveckla förståelse hos elever kring olikheter (Elvstrand 2009:72). Mobbning förekommer i miljöer där individer inte tillåts avvika från normen, där valet, vilket är grunden för demokrati, inte finns (Auno och Brandelius-Johansson 2002:34). Detta går att ställas mot det jag nämnde i kapitel 2.2 om vikten av att kunna anpassa sig i grupp. Skolan har också ett uppdrag att lyfta vikten av att våga låta bli att anpassa sig och att utveckla en respekt för de som väljer att i vissa fall inte göra det.

2.4 Skolans uppdrag

Varje individ ska respekteras i skolan oavsett könstillhörighet, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning och funktionshinder och ska inte behöva utsättas för trakasserier eller kränkande behandling (Beredskap mot mobbning 2006:14). Det kan uppfattas som ett tydligt och okomplicerat krav och ett uppdrag att ta på allvar, men det sker inte utan aktivt arbete med att utveckla elever socialt. Det kräver hårt arbete och arbetet är som flera gånger nämnt komplext.

Att arbeta mot diskriminering och kränkande behandling ska prägla skolans organisering av arbetssätt och bemötande (Beredskap mot mobbning 2006:15). Skolans organisering har i allra högsta grad betydelse för utsatthet och uteslutning, vilket kan utvecklas till fall av kränkande behandling och mobbning.

Gemensamma strategier har betydelse för ett fungerande arbete med att förbygga och förhindra mobbning (Beredskap för mobbning 2006:25). Om det finns en genomtänkt plan för vilket arbetssätt som skolan ska använda kan man snabbt och med medvetna strategier lösa mobbningssituationer (Auno och Brandelius-Johansson 2002:34). Att veta vad som gäller och vem man kan vända sig till när en situation uppstår är lättare än att fundera ut och formulera en metod när problemet redan uppstått. En överenskommelse kring hur skolan ska agera samt väl formulerade dokument ger skolan handlingskraft i arbetet (Skolverket 2009:23).

Den 1 april 2006 trädde en ny lag i kraft. Lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling (Skolverket 2009:13). Genom denna lag har alla elever ett skydd i skolan. Lagen kom att kallas barn- och elevskyddslagen och ersattes 1 januari 2009 av diskrimineringslagen. Skolan har ett demokratiskt uppdrag och i och med den nya lagen skärptes dessutom rättsäkerheten (Skolverket 2009:13). Skolan kan i sitt värdegrundsarbete hänvisa till lagen och utgå från de kraven i formuleringen av åtgärder. I diskussion med eleverna kan man föra ett samtal kring vilka rättigheter eleverna har som skyddar dem från utsatthet. Ingen elev ska stå utanför ett tydligt, säkert och aktivt skydd (Beredskap mot mobbning 2006:90). Att hos eleverna utveckla en medvetenhet kring detta kan eventuellt bidra till att fler utsatta elever vågar be om hjälp eller säga ifrån. De elever som utsätter andra för diskriminering och kränkande behandling kan också med hjälp av lagens uppmaningar ges möjlighet att reflektera över sitt agerande.

Enligt lagen ska varje enskild verksamhet formulera och upprätthålla en likabehandlingsplan med förebyggande insatser och planerade åtgärder i syfte att förebygga och förhindra kränkande behandling. Dessutom ska planen innehålla en ansvarfördelning samt rutiner för dokumentation av händelser och åtgärder (Skolverket 2009:17). Tanken med dokumentet är att beskrivningen av åtgärderna ska föregås av en kartläggning över skolans behov. Därför måste varje enskilt likabehandlingsdokument vara anpassat till verksamheten. Det är inte möjligt att tillämpa en färdig mall med generella formuleringar.

Arbetet med att formulera en likabehandlingsplan kan i sig vara främjande i arbetet för att förbygga och förhindra mobbning. Att reflektera kring vad planen ska innehålla och hur det ska formuleras kan för de involverade innebära en värdefull kunskapsutveckling. De involverade ges möjlighet att skapa en gemensam syn på hur skolan bör agera (Skolverket 2009:49). För att planen i så stor utsträckning som möjligt ska kunna användas som ett verktyg i skolans arbete för att förebygga och förhindra mobbning behöver flera personer med olika perspektiv delta i formuleringen. Såväl lärare och elever som annan personal på skolan kan ha värdefulla idéer och tankar att bidra med.

Arbetet bör inte endast innefatta åtgärder att vidta vid akuta situationer. Det krävs också en beskrivning av ett mer övergripande, kontinuerligt arbete. Mobbning går inte att stoppa endast med punktinsatser. Ett aktivt arbete för att skapa bra stämning i klassen och på skolan är avgörande för att mobbning ska kunna förebyggas. Mobbning är ett uttryck för dåliga relationer snarare än en isolerad företeelse (Barnombudsmannen 1997:11). Det finns mycket att vinna på att arbeta med relationer i klassen och på skolan, inte bara för att undvika konflikter. Att träna social kompetens är utvecklande oavsett om det finns konflikter i gruppen eller inte. Förebyggande arbete innebär att förhindra problem innan de uppstår, vilket gör att det kan vara svårt att utvärdera hurvida ett gott klimat beror på insatserna för att skapa bra stämning. Hur som helst utvecklas eleverna socialt och det betraktas som värdefullt. De modeller och arbetssätt som visat sig vara framgångsrika i arbetet för att förebygga och förhindra mobbning innehåller insatser både för att skapa ett gott klimat och att upprätta rutiner för att lösa akuta fall (Barnombudsmannen 1997:8). ”Att bara släcka uppflammande eldar räcker inte om glöden får fortsätta att pyra”. (Barnombudsmannen 1997:8) Arbetet för att förebygga och förhindra mobbning måste ske på både individnivå, gruppnivå och klassnivå (Auno och Brandelius-Johansson 2002:36). Det går att på skolan skapa utrymme för alla dessa, genom tid för egen reflektion, gruppövningar och gemensamma klassövergripande temadagar.

Det som Nilsson (2012:66ff) skriver är viktiga förutsättningar för att mobbningsarbetet ska fungera i skolan är en enad personal och delaktiga elever. Nilsson delar vidare in förutsättningarna i elva kategorier: 1) *Uppföljning och utvärdering* 2) *Åtgärder* 3) *Lagarbete för att åtgärda mobbningsfall* 4) *Aktiva elever* 5) *Personalutbildning* 6) *Rastvakter och kartläggning av otrygga platser* 7) *Relationsfrämjande insatser* 8) *Återkommande möten om mobbning* 9) *Dokumentation* 10) *Ordningsregler* och 11) *Klara disciplinära strategier*.

Ett väl fungerat förebyggande arbete uppfattas som det mest effektiva arbetet för att stoppa mobbning. En skolmiljö med fungerande mobbningsförebyggande arbete utmärks av avspända och öppna relationer, aktivt seende och lyssnande vuxna, en tillåtande miljö där alla respekteras för den man är och där individens förutsättningar tas till hänsyn (Auno och Brandelius-Johansson 2002:34). En sådan miljö tar tid att skapa, och för att lyckas krävs en överenskommelse kring var man vill nå och ett engagemang från alla inblandade att aktivt stå mot det målet. Insatserna bör syfta till att stärka såväl grupp som individ (Auno och Brandelius-Johansson

2002:43). Arbetet bör skapa utrymme att utveckla trygghet i klassen. Eleverna kan genom det mobbningsförebyggande arbete som är synligt på skolan uppleva att de vuxna tar problematiken på allvar och att det finns hjälp att få.

Barnombudsmannen (1997:12) presenterar ett resultat av elevers uppfattning av vuxnas engagemang i mobbningsfall. Elever uttrycker en besvikelse över att vuxna blundar för händelser och inte tar signaler om mobbning på allvar. För eleverna blir vuxnas brist på agerande i mobbningsfall likställt med att de indirekt är delaktiga och medansvariga för att mobbningen pågår. Auno och Brandelius-Johansson (2002:35) påpekar att vuxna tydligt måste markera, i såväl ord som handlingar, vad som är önskvärt och accepterat beteende. Vuxnas närvaro är avgörande, också utanför klassrummet. Om vuxna inte reagerar är det detsamma som att godkänna det som händer, fortsätter (Auno och Brandelius-Johansson 2002:36). Eleverna i Eriksson Barajas och Lindgrens (2009) artikel resonerar kring att organisationen i skolan faktiskt tillåter mobbning inom de givna normer som finns. Eleverna uttrycker inte någon tilltro till möjligheten att förändra det. Eleverna hävdar att de därför inte kan påverka att mobbning förekommer och ser inte heller att de har någon skyldighet att ingripa när det förekommer. Mobbning anses vara skapat av och i den sociala situationen.

Vuxna på skolan har olika roller och därmed olika mandat och uppgifter i situationer i skolan. De har också skilda sätt att hantera olika situationer. Elevernas uppgift blir att i den sociala situationen lära sig att förhålla sig till de vuxnas roller (Elvstrand 2009:174). Alla vuxna på skolan bör känna till vad som gäller kring mobbningsarbetet, såväl det förebyggande insatserna som de akuta åtgärderna. Trots att alla bör verka och handla med samma utgångspunkt kan eleverna uppleva att resultatet av vuxnas olika ingripande ser olika ut. Dessutom kan relationen mellan elev och vuxen, beroende på om det exempelvis är en undervisande lärare eller kanske någon som de har relativt lite kontakt med, vara avgörande för hur förtroendet och viljan att be om hjälp ser ut.

Tillgång till andra resurser än närvarande och aktiva vuxna påverkar förutsättningarna för ett lyckat arbete med att förebygga och förhindra mobbning. Skolor med ekonomiska svårigheter tenderar att dra ner på resurser inom områden som inte prioriteras. Fortbildning och stimulansmedel har visat sig vara fungerande igångsättare för lokala initiativ, men är inte tillgängligt för alla. Skolor behöver särskilt riktade medel som ett komplement till de resurser som redan finns i kommuner och på skolor för att kunna satsa på arbetet för att förebygga och förhindra mobbning (Barnombudsmannen 1997:20).

De som faktiskt upplever situationer på skolan och har bäst förmåga att berätta om vilka resurser och insatser som skulle kännas tryggt och värdefullt är eleverna själva. Elever bör vara involverade och delaktiga i arbetet för att förebygga och förhindra mobbning. Skolverket (2009) lyfter att arbetet för att skapa en god och trygg arbetsmiljö måste vara en del i den vanliga undervisningen och att eleverna ska involveras i utvecklandet av likabehandlingsplanen. Skolans likabehandlingsplan ska upprättas, följas upp och utvärderas i samråd med eleverna (Skolverket 2009:17). Eleverna har ofta ingen utbildning i konflikthantering, eller någon teoretisk förståelse för gruppprocessers konsekvenser, men det är deras sociala miljö som skolan vill och ska värna om. Deras känslor och upplevelser av trivsel och förekomst av kränkande behandling bör betraktas som sanna och utgöra utgångspunkten i arbetet för att förebygga och förhindra mobbning.

2.6 Sammanfattning

Mobbning förekommer i skolans värld, och mobbning kan förklaras ha olika orsaker. Påståendet att gruppering och kategorisering är processer som naturligt förekommer i miljöer där flera människor verkar tillsammans betraktas som försvarbart. Samtidigt leder dessa processer per definition till exkludering, vilket inte anses vara en önskvärd företeelse i skolans värld. Skolan vill och bör försöka förebygga och förhindra att grupprocesser resulterar i kränkande behandling som eventuellt kan utvecklas till mobbning.

Det finns tydliga krav på skolor att arbeta aktivt med att förebygga och förhindra mobbning, ändå betraktas det som en mycket komplex uppgift.

Jag ska i denna uppsats relatera den ovan presenterade litteraturens innehåll till mina informanternas tankar och reflektioner kring mobbningsarbetet på en skola, hur det byggts upp och hur det påstås se ut i praktiken. Först ska jag, i kapitel 3, beskriva och motivera hur jag gått tillväga för att genomföra undersökningen.

3 Metod och material

I detta kapitel redogör jag för vilken datainsamlingsmetod som använts i undersökningen, en beskrivning av hur insamlingen gått till, vilket material jag fått in samt hur jag transkriberat materialet.

3.1 Forskningsstrategi

Uppsatsens forskningsansats är av kvalitativ form. I och med analyser med en eller flera kvalitativa metoder kan det vara problematiskt att ge en presentation med generella resultat. Det har inte varit syftet med denna uppsats, som snarare har avsikt att redovisa ett begränsat urvals upplevelser kring mobbning och mobbningsarbetet på den enskilda skolan. Redovisningen av resultatet kan underlätta förståelsen av mobbning i ett större perspektiv, men utgör bara ett exempel från en enskild verksamhet. Undersökningen skulle således kunna genomföras på nytt vid annat tillfälle, med likartat eller annat urval, och då ge ett annat resultat. De faktorer som varit avgörande för valet av datainsamlingsmetod är uppsatsens syfte och frågeställningar.

3.2 Metodmotivering

Uppsatsens syfte och frågeställningar fordrar intervju som datainsamlingsmetod. Intervju som datainsamlingsmetod förutsätter en medvetenhet kring flera faktorer att som samtalsledare förhålla sig till genom hela arbetets gång, i såväl förberedelser och efterarbete som i och med genomförandet av intervjuerna. Johansson och Svedner (2010:32) lyfter två avgörande faktorer för en lyckad, eller misslyckad, intervju. Den ena risken är att informanten inte uppger sanningsenliga svar och den andra risken är att samtalsledaren ställer dåligt eller felaktigt formulerade frågor. För att komma åt det personliga berättandet om upplevelsen av huruvida arbetet mot mobbning fungerar bedömer jag ändå att intervju är den bästa datainsamlingsmetoden. Jag har förhållit mig till riskerna genom att ställa öppna frågor med följdfrågor och därmed erbjudit informanten att formulera sig på flera sätt. Därefter har jag analyserat svaren och försökt att hitta kärnan i de värdefulla svaren.

Under intervjutillfällena användes en semistrukturerad intervjuform. Den semistrukturerade intervjuformen kännetecknas av en öppen frågemall som uppmanar till fördjupade samtal (Bryman 2002:301f). Jag hade förberett några relativt öppna frågor att utgå ifrån. Utöver det såg jag till att det fanns utrymme för oförberedda följdfrågor och möjlighet för informanterna till vidare berättande.

3.3 Urval och genomförande

Mitt material kommer att bestå av tre genomförda intervjuer. Det kan tyckas vara lite med så få som tre informanter, men jag anser att det lilla urvalet passar för det som jag vill åstadkomma. Eftersom att syftet med uppsatsen var att undersöka hur en skola arbetar för att stoppa och förebygga mobbning samt få en inblick i hur de som arbetar med mobbningsfrågor på skolan resonerar kring mobbning ville jag fokusera på att samtala med personer som verkar inom den skolan. Min avsikt var att fånga deras upplevelse av sitt arbete. Jag hade ingen ambition att jämföra med andra skolor. Jag ville snarare genomföra en jämförelse kring hur strukturen för arbetet har byggts upp och hur det ser ut i praktiken samt jämföra huruvida de två personerna som arbetar aktivt på skolan arbetar olika eller upplever sitt arbete olika. Den första informanten är en person som med olika uppdrag arbetat inom skola i tolv år, bland annat med likabehandlingsarbete. Arbetet har delvis innefattat att bygga upp strukturer för elevhälsa på 8-9 skolor i kommunen, däribland den skola som jag närmare utforskat mobbningsarbetet på. Informanten har utbildat sig till fritidsledare i Sverige och arbetade därefter som gårdsföreståndare i England där hen också har vidareutbildat sig inom beteendevetenskap.

Den andra informanten arbetar på skolan som jag närmare utforskat mobbingarbetet på. Informanten arbetar på skolan genom IDAprojektet, vilket har uppdrag att stärka elever socialt. Informanten har tidigare arbetat som behandlingsassistent, och har ett särskilt intresse för arbete med ungdomar.

Jag tog kontakt med den första informanten via mail. Jag kände till dennes arbete och ansåg att ett eventuellt bidrag till uppsatsen skulle vara viktigt och intressant för mig. I samband med att informanten tillfrågades presenterade jag uppsatsen och skickade dessutom med mitt PM för uppsatsen för informanten att läsa innan mötet, för att få en bild av vad det skulle handla om. Den första intervjun genomfördes på den första informantens kontor. Jag hade i förväg avtalat en tid och vi avsatte en rimlig tid för mötet. Jag började med att visa mitt missivbrev och be om ett godkännande till deltagande genom informantens underskift. I missivbrevet stod att intervjun skulle ljudinspelas. Därefter presenterade jag återigen mitt arbete och dess syfte och sedan började intervjun. Informanten hade vid tillfället en praktikant med sig, som också deltog vid intervjutillfället, om än mest som observatör.

Den andra informanten kontaktade jag på skolan, då jag har viss anknytning till den skolan genom min utbildning. Jag berättade om min uppsats och informanten ville gärna bidra. Vi bokade tillsammans in en passande tid och jag besökte informanten på dennes kontor nästkommande vecka. I likhet med den första intervjun bad jag om ett godkännande till deltagandet genom en underskrift på missivbrevet som jag också denna gång hade med mig. Jag presenterade inledningsvis arbetet också denna gång och därefter började samtalet.

En tid in i arbetet med uppsatsen förstod jag att jag behövde komplettera med ytterligare en informant. Den tredje informanten kontaktades via mail när jag påbörjat analysen av de tidigare genomförda intervjuerna och insåg att jag ville ha en tredje röst för att komplettera materialet. Den tredje informanten arbetar som fritidsledare på skolan och samarbetar därmed med den andra informanten. Min tanke var att jag tack vare den tredje informantens deltagande skulle kunna analysera hur de två informanterna som arbetar med mobbningsfrågor på samma skola resonerar kring arbetet och dessutom ställa det emot den första informantens resonemang kring hur arbetet strukturerades upp och från början var tänkt att fungera.

Jag kommer i resultatet, kapitel 4, att kalla den första informanten, beteendevetaren som arbetat fram arbetsmodeller på flera skolor, för Informant1.

Den andra informanten, som arbetar med mobbningsfrågor på skolan för Informant2. Den tredje informanten, fritidsledaren på skolan som kontaktades senare i uppsatsens skrivprocess, kallar jag för Informant3.

Tre informanter kan tyckas verka utgöra ett för litet urval. I och med detta arbete försvaras det med att intervjuerna är djupintervjuer och att jag ville avgränsa arbetet genom att få en uppfattning om hur personal med uppdrag att arbeta med mobbningsfrågor på denna skola tänkte kring sitt arbete. Ett alternativ som jag övervägde var att dessutom samtala med undervisande lärare eller elever, men jag insåg att uppsatsen då hade fått en annan utformning och det var inte syftet denna gång.

Jag har ingen sedan tidigare relation till någon av informanterna och såg därför till att berätta lite om mig och mitt arbete i samband med att de tillfrågades att delta. Det är enligt Johansson och Svedner (2010:32) av stor vikt att alla informanter känner sig trygga under hela intervjuprocessen och huruvida de känner trygghet påverkar således samtalet. Därför ville jag vara noggrann med att informanten förstod syftet med mitt besök samt att de fick en förklaring kring att deras deltagande var betydelsefullt för mig.

Intervjuerna spelades in med diktafon, med motiveringen att jag som intervjuare ville genomföra samtalet med ett fullt deltagande utan att behöva anteckna. Som stöd för att föra samtalet framåt fanns några frågor att utgå ifrån. Johansson och Svedner (2010:31) beskriver en balansgång i samband med intervjusamtal. Balansgången innebär att försöka undvika att samtalsledaren fokuserar alltför mycket på de förberedda frågorna och samtidigt vara medveten om att samtalet utan dessa stödfrågor riskerar att bli alldeles för ostrukturerat. De riskerna var jag medveten om och försökte att förhålla mig till under samtalen.

3.4 Trovärdighet

I kvalitativa arbeten, och i fallet med denna uppsats, förekommer ingen förväntan att kunna presentera samma resultat på nytt vid en eventuell ny, liknande, undersökning. Holme och Solvang (1997:94) beskriver att det i samband med kvalitativa undersökningar är orimligt att återskapa intervjuerna och få samma svar vid ett annat tillfälle. Det gäller för denna uppsats.

I arbeten med kvalitativ forskningsansats finns en större intimitet mellan forskare och forskningsobjekt än i kvantitativa arbeten. Det påverkar förutsättningarna för undersökningens pålitlighet och giltighet (Holme och Solvang 1997:94). Denna uppsats gör inte anspråk på att presentera ett generellt och allmängiltigt resultat. Kvalitativa arbeten innefattar en utmaning att bortse från huruvida och på vilket sätt skribentens eventuella förförståelse och uppfattning kring ämnet påverkar arbetet och därmed riskerar kvalitativ forskning alltid att av mottagare betraktas som alltför subjektiv. Skribentens förförståelse och uppfattning av undersökningsområdet anses kunna påverka valet och begränsningarna gällande såväl urval som resultat (Bryman 2002:270). Materialet som ligger till grund för undersökningen och det urval som gjorts är relevant och passar med uppsatsens syfte och frågeställningar.

För att undersöka upplevelser och personliga reflektioner kring mobbning och skolans ansvar och arbete för att förebygga och förhindra mobbning är det rimligt att fråga och be om personliga berättelser, vilket har skett i och med de genomförda intervjuerna. En medvetenhet kring att såväl mina förförståelser som mina insamlingsmetoder och tolkningar av informanternas svar har genomsyrat arbetet. Jag har försökt att låta informanterna berätta fritt för att undvika att leda dem för

mycket i samtalen. För att säkerhetsställa trovärdighet stöds allt återberättade från intervjuerna med citat direkt från informanterna i resultatkapitlet, kapitel 4.

3.5 Etik

Etiska överväganden, vilka Vetenskapsrådet (2001) redogör för, har tagits till hänsyn vid materialinsamling, analys och publicering av resultat. Kraven benämns informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Jag strukturerade arbetsprocessen inför intervjuerna och såg då bland annat till att jag skulle kunna tillämpa alla de etiska kraven i samband med datainsamlingen.

Syftet med att följa de etiska kraven är att genom det säkerhetsställa att forskare visar informanterna respekt genom att ge tydlig information med anpassat och lättförståeligt språk, använda materialet endast till det som jag som forskare uppgett att det ska användas till, respektera informanternas frivillighet till deltagande och möjlighet att avbryta deltagandet samt att behandla det insamlade materialet så att ingen informant kommer till skada (Johansson och Svedner 2010:32). Det måste finnas ett uttalat medgivande till att delta och den intervjuade ska känna till att materialet kommer att användas i forskningssyfte (Denscombe 2000:130). Detta har i denna uppsats tillämpats genom att alla informanter fick en beskrivning av uppsatsen och dess syfte i samband med att de tillfrågades att delta. Det finns också ett krav om att det insamlade materialet endast får användas till det som har framgått i informationen. Det innebär i och med denna uppsats att ljudinspelningarna från intervjutillfällena, endast får användas för ändamålet. Gällande kravet att informanten måste godkänna sitt deltagande är det viktigt att få ett uttalat samtycke. Det skedde denna gång dels genom ett samtycke via mail respektive ett muntligt samtycke i samband med tillfrågandet, dels ett skriftligt samtycke vid intervjutillfället. Kravet om hur materialet ska hanteras har inneburit att det insamlade materialet förvarats så att obehöriga inte har möjlighet att koppla intervjusvaren till informanterna. Informanterna deltog inte anonymt i samband med denna uppsats, men alla uppgifter och intervjusvar behandlades konfidentiellt för att säkerhetsställa att deras identitet inte avslöjas.

3.6 Databearbetning

Efter genomförandet av de två första intervjuerna transkriberades det ljudinspelade materialet. Materialet bestod av två intervjuer, ca 1h 10 minuter, respektive 1h 15 minuter långa. Till att börja med avlyssnades materialet flera gånger med syfte att försöka hitta likheter och skillnader i de båda informanternas berättande. Jag fick genom det en känsla av vad som utgjorde kärnan i de båda intervjuerna och vad jag därmed ville presentera. Den kommande bearbetningen av det dittills insamlade materialet innefattade en sortering och kategorisering av informanternas berättande. Kategoriseringen utvecklades utifrån återkommande resonemang från intervjuerna som sorterades i teman. Dessa teman kom sedan att utgöra rubrikerna i presentationen av resultatet, kapitel 4. Senare genomfördes och transkriberades det inspelade materialet från den tredje genomförda intervjun, ca 55 minuter lång. Det materialet var inte lika omfattande då jag hade lyckats precisera vad jag ville ha svar på. Därför kunde jag placera in det direkt i de tidigare formulerade kategorierna.

Kategoriseringen är inte systematiskt strukturerad i samma följd som uppsatsens frågeställningar. I samtalen kom berättandet att innebära att frågorna vävdes samman. Flera svar uppgavs och visade sig svara på fler frågor. Eftersom att intervjuerna till stor del utgjordes av innehållsrika och utvecklande berättande svar upplevdes det emellanåt besvärligt att dela upp svaren. Jag ska därför i resultatredovisningen återkommande förklara vilka frågor informanternas

berättande ämnar svara på. Resultatet finns i informanternas svar och presenteras i kapitel 4 i form av citat utifrån den genomförda sorteringen. En analys av resultatet presenteras därefter, där förbindelsen mellan informanternas berättande och uppsatsens frågeställningar är tydligt presenterad.

4 Resultat

I kommande kapitel redovisar jag uppsatsens informanternas huvudsakliga resonemang från intervju tillfällen. Jag har kategoriserat informanternas berättelser och ställt tankarna kring hur arbetet från början var tänkt att fungera mot tankar om hur de verkar fungera i vardagen. Jag stärker mina utläggningar med citat från intervjuerna.

4.1 Rutiner

Strukturer och rutiner för åtgärder verkar vara centralt för alla informanter i arbetet för att förebygga och förhindra mobbning. Arbetssättet kring mobbning har växt fram genom att det har byggts upp en struktur med regler, och utifrån dem, och de restriktioner som återges i skolans likabehandlingsplan (se Bilaga 3) ska åtgärder vidtas baserat på behoven i varje enskilt fall. Informanterna reflekterar över såväl de övergripande reglerna som kraven på att utgå från det aktuella fallet.

Informant 1: Att få en samordning för att få till såna viktiga saker har jag brunnit för under mitt arbetsliv, att skapa bra strukturer.

Informant 2: Man måste i alla enskilda fall se vad man har framför sig och utgå ifrån det.

Informant 3: När det gäller gränssättning så har vi olika regler på skolan som vi kan hänvisa till. Det finns klassrumsregler, trivselregler samt matsalsregler, i många fall får det vuxna sunda förnuftet råda. Ibland spårar det som är okej och skoj ur och blir allvar därför försöker vi säga till om elever skojbråkar med varandra.

Dessutom har informant 1 en tydlig uppfattning om vad skolor går miste om när arbetet fokuserar endast på individer snarare än att se över strukturer på skolan genom att reflektera över det sociala klimatet, roller och maktförhållanden, samspelet samt konflikter. I och med att skolans metoder för att arbeta mot mobbning har växt fram har man försökt undvika att fastna på individnivå.

Informant 1: Alternativet är ju att gå ner på individnivå, och då förändrar man för den individen. Det är självklart att vi ska arbeta direkt med den som är utsatt, men då får du ju fler hela tiden. Jag tror att man måste titta på hela organisationen.

Vidare berättar Informant 1 och informant 3 om dokumentation och uppföljning, vilket utgör en del av den modell som växt fram för att arbeta mot mobbning på skolan, samt deras erfarenhet av det. Informant 1 berättar om strukturen och rutinerna för det elevsociala arbetet och hur det var tänkt att fungera när modellen arbetades fram och informant 3 reflekterar kring hur arbetet ser ut i vardagen på skolan.

Informant 1: Hela det elevsociala arbetet går ut på att man jobbar efter en elevstödslista där man har alla elever i behov av stöd listade och så finns en coach som jobbar särskilt med den eleven och som har bäst kontakt, för att få en helhetsbild av eleven. Det är svårt att på en skola med många elever med problematik, där kanske BUP eller socialtjänsten är inblandat, att alla ska kunna hålla reda på elevens utveckling. Därför delar man upp och följer eleverna.

Informant 3: Vi har ett system med incidentrapporter, där rapporterar vi alla konflikter, kränkningar osv som sedan går till inblandade elevers mentorer, rektor och till stödteamet. Dessa rapporter tas även upp på elevhälsoteamets möten som är en gång per vecka. Vi har även något vi kallar för likabehandlingsgruppen där en lärare och en elev från varje arbetslag är med tillsammans med mig från stödteamet. Sen tar vi naturligtvis hjälp av våra 4Umedlemmar.

Informant 1 har dock också sett brister i det arbetet och beskriver att rutiner i den meningen kan få negativa konsekvenser om man inte utvärderar rutiner.

Informant 1: Jag har också sett att dom vuxna som står eleven närmast och där det finns en bra relation, för allt i skolans värld handlar om bra relationer, inte är med på viktiga möten. Då kallar man in andra för det är så man alltid har jobbat. Det skapar inga bra möten och gör föräldrar besvikna om det sitter personal där med dålig koll.

Informant 1 nämner *Pedagogiska nämndernas stads enkät* (PN-enkäten) som ett verktyg för att upptäcka eventuell mobbning och utifrån det möjliggöra att ett aktivt arbete för att förebygga och förhindra mobbning skulle växa fram. Enkäten innehåller frågor om trivsel och huruvida elever upplevt eller sett någonting som inte känns bra. Informant 2 och informant 3 nämner också enkäter, som är en del av deras arbete på skolan.

Informant 1: [...]man måste göra olika uppföljningar [...] I Västerås stad genomför vi Pedagogiska nämndernas stads enkät.

Informant 2: Vi genomför trivselenkäter med alla klasser 6-9 under höstterminen sen gör alla åttor en enkät på våren. Kommer inte på vad den heter nu men den handlar också om trivsel på skolan.

Informant 3: Vi genomför två enkäter under läsåret, en på hösten som vi kallar för trivselenkäten och en på våren som alla skolor i kommunen genomför. Båda syftar till att se hur eleverna trivs, om dom blir utsatta för kränkningar eller mobbning, om dom har vänner i klassen eller skolan. Svaren används sen i vårt förebyggande arbete mot kränkningar och mobbning.

Informant 1 fortsätter: Enkäter är viktigt och dom ska göras innan vecka 44. Då har eleverna fått en känsla för hur dom trivs, om dom har vänner eller känner sig utsatta och om dom har sett någonting.

Informant 1 förklarar också hur arbetet med enkäterna, som sedan blir en grund för mobbningsarbetet, var tänkt att gå till rent praktiskt när det skulle omsättas i vardagen på skolan.

Informant 1: Mentorn delar ut och samlar in för att få en uppfattning om hur det ser ut i deras klass och kunna se dels vad dom behöver och kan jobba med

och också se om det är nånting som behöver lyftas vidare till det elevsociala teamet, eller behöver vi jobba tillsammans? Då kan man jobba med eleverna som känner sig utsatta eller klasserna som inte fungerar. Då kan dom som är kringresurser gå in och jobba specifikt med det. Sen ser man ett nytt resultat genom PN-enkäten senare under året.

Informant 1 redogör dessutom för det resultat hon sett när arbetet med enkäterna analyserats och utvärderats.

Informant 1: Jag har sett att siffrorna på elever som inte trivs/mobbning gått ner för varje år. Genom en kartläggning rätt så tidigt på året kan man se var man vill lägga skolans resurser och stöd.

4.2 Reagera och agera

Informant 2 och informant 3, vilka båda arbetar med elevsocialt arbete på skolan, resonerar kring arbetet i vardagen. Vikten av att agera i akuta situationer som uppstår i vardagen, verkar vara centralt i vardagsarbetet. Informant 2 är övertygad om att hennes ingripande alltid uppskattas, trots att det inte alltid syns direkt.

Informant 2: Visst testas det hela tiden, det är klart att det gör, men även dom tuffaste killarna gillar det jag gör när jag säger ifrån.

Senare under intervjun återkommer informant 2 med ytterligare tankar om detta.

Informant 2: Jag har aldrig känt att jag har förlorat elever för att jag varit för hård eller ha satt ner foten. Snarare tvärtom. När dom inser att dom gjort fel får jag ofta höra att det var bra det jag gjorde. Elever kan komma flera år efteråt med reflektioner kring händelser.

Såväl informant 2 som informant 3 funderar kring vuxnas olikheter och hur det eventuellt kan påverka arbetet i vardagen. De inser båda att vuxna på skolan har olika sätt att handla, men informanterna har skilda uppfattningar om hur det kommer till uttryck.

Informant 2: Vissa blundar och vissa inte, det är en acceptansnivå som är olika bland oss vuxna, och skillnad på vad vi vågar reagera och agera på.

Informant 3: Självklart är det så att människor har en olik acceptansnivå och mod att ingripa men jag tror inte att det påverkar arbetet mot mobbning på skolan nämnvärt. Har man inte modet att ingripa själv så anmäler man händelsen/mobbningen till stödteamet eller elevhälsoteamet, så tar dom över ärendet.

Informant 2 fortsätter med att fundera kring vilka konsekvenser ett inkonsekvent agerande från de vuxna på skolan riskerar att få. Det visar sig att informant 2 anser att konsekvent handlande är viktigt i arbetet.

Informant 2: Det räcker att låta bli att agera en enda gång så spelar eleverna ut varandra om det. Därför är det viktigt att alla vuxna spelar med samma regler. Dom använder direkt om nån inte spelar efter de reglerna som finns. Vi får för den, och den säger ingenting när vi gör såhär.

De båda har också en uppfattning om hur eleverna ser på vuxnas ingripande, när samtalen kommer att handla om vad som anses vara viktigt för ett fungerande arbete

för att förebygga och förhindra mobbning. De båda nämner svek men är också tydliga med att agera är viktigt.

Informant 2: I konflikter måste eleverna förstå att vi agerar. Om vi sviker dom mitt i en reaktion, vilket många lärare gör, så förlorar vi dom. Vi måste visa dom utsatta att vi står upp för dom. Hur blir det annars med mobbning? Annars finns risk att dom släpper spärrarna för vad som är okej. Då kanske dom börjar mobba andra för dom vet att det inte får några konsekvenser. Vi måste vara tydliga i att göra på samma sätt för nån som mot nån.

Informant 2 fortsätter: Det värsta vi kan göra mot eleverna är att komma med hot och varningar. Det är farligt och ett svek mot både offret och förövaren. Ingenting får komma emellan.

Informant 3: Dom allra flesta elever räknar med att vuxna ska reagera och agera om det har inträffat nån händelse, sen finns det dom som kan ha känt sig sviken av vuxen världen och som ska reda ut sina konflikter själva, vilket inte brukar bli så bra.

Informant 2 berättar utifrån fall som hon arbetat med och hur eleven som utsattes för mobbning resonerade kring de vuxnas engagemang. Dessutom lyfter hon hur en mobbare reagerade på vuxnas agerande i ett annat fall. Informant 2 lyfter i resonemanget att förtroende är viktigt för att förebygga och förhindra mobbning.

Informant 2: Hon klankade också ner på lärarna som sett och hört men inte gjort nåt. Tyckte lärarna också att detta var kul? Var finns hoppet på att en vuxen ska gripa in?

Informant 2: Han tyckte att det var orättvist, men han visste vilka villkor som gällde så jag ringde hem och polis och kallade till ett möte samma eftermiddag. Jag tycker det är viktigt att vi som jobbar inom skolan måste sätta ner foten. Vi måste visa att vi menar allvar, inget jäkla duttande.

4.3 Behovet av vuxna på skolan utöver undervisande lärare

De tre informanterna berättar om vad de anser vara viktigt för ett fungerande arbete och nämner vikten av att ha vuxna utöver undervisande lärare på skolan. Informant 1 berättar mer om arbetssättet som innebär att en vuxen på skolan fungerar som coach till en elev som behöver stöd eller i en konfliktsituation. Informant 1 belyser dessutom tidsbristen för de undervisande lärarna. Informant 2 och informant 3 har den funktionen i sitt arbete, att arbeta som stöd i det sociala arbetet och har därmed ingen undervisning. De berättar om sin syn på det.

Informant 1: Det är viktigt med en extra vuxen, en mentor kan göra ett bra arbete med att skapa goda relationer i klassen, men om du har en klass med upp till 7-10 elever i behov av stöd så behöver du hjälp. Ingen kan ta det arbetet själv om man dessutom ska undervisa. Det gäller att skapa bra samarbetsmodeller mellan mentor och coach. Coachen bör vara fri från undervisning. Lärare har ofta tight schema och ingen möjlighet att ringa utan att behöva vänta tills dan är slut.

Informant 2: Som kurator sätter du inga betyg och du har tystnadsplikt som värderas högre än en lärare. Många av eleverna drar sig för att berätta för sina lärare eller mentorer för att dom är rädda för att bli bedömda på ett eller annat sätt. Lärarna har inte heller den kunskapen om samtal som en kurator har.

Informant 3: Skolan är ju inte bara ämnen det är raster och håltimmar. Dom behöver en meningsfull fritid och också ett stöd att hantera det sociala livet, med allt vad det innebär. Olika kompetenser på en skola gör den stark att bemöta dom problem som kan uppstå och kanske på andra sätt, än lärarna, få ungdomarna intresserade av sin framtid.

Informant 1 fortsätter med att berätta vilka dessa extra vuxna kan vara. Den funktionen på skolan har informant 2 och informant 3. Informant 2 berättar om sitt perspektiv på den uppgiften.

Informant 1: Dom skolor där jag har arbetat har personal som inte är lärare varit i elevsociala team (kurator, SYV, specialpedagoger, sjuksköterska, fritidsledare, beteendevetare).

Informant 2: Jag har ögon i korridorren, inte i klassrummet. Det hoppas jag att mina medarbetare har, för så måste vi arbeta för att komma åt problemen.

Informant 2 fortsätter sedan med att lyfta det som informant 1 varit inne på, att det kan finnas en fördel att det på skolan finns tillgång till vuxna utöver undervisande lärare.

Informant 2: Det finns en poäng med att jag inte betygsätter eleverna. Eleverna ska inte behöva riskera något genom att komma till mig och prata öppet. Jag är här för att medla och stödja.

Informanterna redogör också för sina tankar kring de ekonomiska förutsättningarna för ett lyckat arbete för att förbygga och förhindra mobbning och att den problematiken är en del av arbetet i vardagen. Informant 1 lyfter att det ofta är en kamp på skolor att få behålla resurser kring elevsocialt arbete. Informant 2 har liknande reflektioner, men menar också att arbetet på skolan inte helt kan bero på ekonomiska medel. Informant 3 ser också att tillgång till resurser har betydelse för arbetet, och utvecklar också tankar kring vad som kan hända om det inte prioriteras.

Informant 1: Man startar projekt, sen skär man ner på resurser. Det blir sådan tråkig rundgång. Det behövs annan kompetens i skolan än undervisande ämneslärare. Det har jag tjatat om i tolv år. Jag tycker det är jätteviktigt. Det har inte riktigt funnits i skolan att man går in på en skola och tittar på hela systemet för att arbeta fram strukturer. Där vi har arbetat har det visat sig vara en framgång.

Informant 2: Själva mobbningsarbetet spelar ingen roll vad kommunen har för ekonomi, men om jag ser på det stora hela med neddragna kuratortjänster och personal som byter arbetsplats genom omställelse så drabbas eleverna negativt. En kurator ska enligt mig skapa goda kontakter med eleverna [...]. Eleven ska kunna känna att den här personen litat jag på och hon finns kvar här. Skapa band. Det är just dom tjänsterna som det inte finns pengar till.

Informant 3: Enligt min mening så påverkar det garanterat det sociala arbetet med eleverna och det extra stöd som vissa elever har behov av. Enligt min mening så är det första man drar in på är extra personal, utöver lärarna som sliter ihjäl sig [...]. Nu upplever jag också att lärarna blir färre och klasserna större. Det behöver verkligen satsas och in med mer pengar i skolan så våra unga får en ärlig och bra start i livet.

4.4 Likabehandlingsplanens betydelse

Informant 1 redogör för hur hen tycker att skolans likabehandlingsplan används som ett redskap i arbetet för att förebygga och förhindra mobbning och därmed är en del av arbetet i vardagen. För att dokumentet ska bli levande måste skolan uppfylla kraven på att utvärdera planen.

Informant 1: Jag tycker att det används mer nu, när det först kom då skulle man skriva en plan för likabehandling och så hade man liksom gjort det och så hamnade den i nån låda nånstans. Nu ska man följa upp den man skriver också en handlingsplan för likabehandlingsplanen. Den här handlingsplanen är där det står vad man faktiskt ska göra under året och det är den man utvärderar varje år. Det tror jag gör en stor skillnad. Det betyder att dokumentet blir mer levande. Det tycker jag är positivt.

Informant 1 berättar också hur processen att skapa en likabehandlingsplan gått till, och därmed hur arbetet kring mobbning på skolan har växt fram.

Informant 1: Ibland tog det arbetet tid, men det behöver inte vara negativt. För mig betyder det att det gjordes ordentligt för att undvika att det gjordes bara för att det plötsligt fanns krav på att det skulle göras.

När Informant 2 berättar om sitt arbete i vardagen lyfts att hen snarare arbetar utifrån de förutsättningar som hen själv uppmärksammade. Planen har fungerat som ett förhållningssätt, men i akuta situationer har hen vidtagit åtgärder utifrån egna avväganden.

Informant 2: Jag har egentligen inte följt nån annan plan, jag har gått på min plan och den har hållit. I det har jag fått ta olika steg.

Informant 2 fortsätter: När jag började fanns ingen metod som jag förväntades arbeta med. Jag ville göra något på en gång. Jag ville visa idag att jag tog problemen på allvar. Mitt sätt att arbeta blev att ta tag i det som hände utan att lägga tid på att göra en plan.

Informant 3 menar, när hen berättar om sitt arbete i vardagen, att planen används dagligen. Hen ser tydliga kopplingar mellan dokumentet och det faktiska arbetet i vardagen.

Informant 3: Egentligen varje dag då jag jobbar mycket med konfliktantering på skolan, om jag ska nämna något specifikt så i arbetet med Here 4U samt i likabehandlingsgruppen som tar upp mobbingfall.

4.5 Att förstå grupper för att underlätta arbetet

I samtalet med informant 1 kommer vi in på diskussionen kring grupper och grupprocesser. Informant 1 funderar kring huruvida mobbning är ett normalt beteende i miljöer där grupper förekommer, formas och upprätthålls. Informant 3 har också tankar kring grupper, roller inom grupper, och behovet att upprätthålla roller. Informant 1 noga med att understryka att ordet grupp har positiv betydelse och berättar vad vinsten med att arbeta med att skapa bra grupper kan innebära. Det kan få betydelse för såväl det förebyggande arbetet som för akuta åtgärder i vardagen och att det därmed är viktigt för ett fungerande arbete.

Informant 1: Det finns en massa dysfunktionella grupper, men jag tänker att det är positivt att tillhöra hälsosamma grupper. Jag har sett att det finns ett så stort behov av att få känna tillhörighet. Att få känna att jag är med. Jag upplever inte att det alltid finns konkurrens mellan grupper, jag har aldrig tänkt så. För att få till det ska man kanske tänka på att skapa heterogena grupper där olikheter får plats.

Informant 1 fortsätter: Att försöka få skolan och personal att förstå att det är viktigt att få till en bra klass, en bra grupp där man samarbetar och ser efter varandra. Om man gör det innan man sätter igång med undervisningen så har man vunnit mycket. Då behöver man inte ta tid till det sen när konflikter uppstår, då tar det oftast ännu mer tid. Det är alldeles för vanligt att man jobbar med gruppen först när problem uppstår. Många lärare hävdar att dom inte har tid med att skapa en bra grupp. [...]Läroutbildningen erbjuder inte särskilt mycket kunskap om grupper och hur man arbetar med grupper. Dom har ingen förståelse för vad som händer i gruppen och kan inte se när man behöver göra saker för att få ihop gruppen och när det är läge för det.

Informant 3: Alla vill vara nån eller tillhöra nån typ av gruppering. En roll har oftast byggts upp under lång tid och är därför väldigt svår att bryta. Man får försöka uppmuntra eleven att hävda sig på ett sätt som uppfattas som positivt och som gör att eleven växer genom att få beröm för ett bra beteende.

4.6 Värdegrundsarbetet i vardagen och förebyggande insatser

Gällande arbetet i vardagen har informanterna olika funktion. Informant 1 var med vid uppbyggandet av de strukturer som skulle genomsyra det elevsociala arbetet på skolan. Informant 2 och informant 3 ansvarar för det pågående arbetet och hur det ser ut i vardagen.

Informant 1 föreslår: Det kan vara att man har schemalagt livskunskapsprogram där man kan ta upp det här, med övningar om likabehandling [...]Sen tror jag att man kan ha olika teatrar, forumteater och annat. Se till att det händer saker som fokuserar på det här under hela läsåret.

Informant 2 och informant 3 exemplifierar angående vad det förebyggande arbetet kan innefatta.

Informant 2: Vi arbetar förebyggande med grupper av sexor, för att stärka dom. Vi pratar mycket om att samarbeta. Allt för att fånga dom tidigt. Vi har ett arbete som pågår konstant och som aldrig får upphöra. Ibland plockar vi in grupper spontant för ett samtal om hur dom vill ha det på skolan, för att påminna om vad som gäller och få dom att reflektera över hur dom betar sig.

Informant 3: Vi försöker jobba så förebyggande som möjligt och ta tag i små konflikter som med tiden annars hade kunnat utvecklas till mobbning eller annan typ av kränkning.

Elevernas delaktighet i det vardagliga arbetet lyfts av alla informanterna. Alla informanterna exemplifierar med elevgruppen Here 4 U, vilket är en grupp av nominerade och utsedda elever som tillsammans med vuxna på skolan ska arbeta för att förebygga och förhindra mobbning.

Informant 1: Många skolor har Here 4 u, som är ungdomarna själva som rör sig ute i korridorerna [...] Ofta funkar det bra. Vuxna och ungdomarna måste ses regelbundet och bevaka detta, det är ett sätt att göra arbetet levande. Sen får lärarna ta det vidare till arbetslaget för att diskutera om det är något som behöver vidare till elevsociala teamet.

Informant 2: Vi har here 4 u som ofta får uppdrag av oss att med uppsökande syfte och hjälpsyfte ta kontakt. Vissa är inte bekväma att söka upp en vuxen. Dom jobbar med kontakt.

Informant 3: Ett jätteviktigt uppdrag som Here 4 U har är att vara ögon och öron på skolan då mycket händer då vuxna inte finns på plats.

Informant 2 och informant 3 resonerar vidare kring att involvera eleverna i det vardagliga arbetet och lyfter vikten av att skapa och vårda relationer med eleverna för att lyckas förebygga och förhindra mobbning.

Informant 2: Vi måste hitta dom tjejerna och killarna som vågar och har respekt med sig. Vi måste samarbeta med dem. Vi måste använda oss av dem. Om jag vill veta nånting går jag till dom. För att jag ska nå mina mål måste jag se vilka jag ska knyta upp mig med. tack vare att jag har en god relation men en kille, kan hela hans gäng respektera mig. Det handlar om att skapa kontakter. Det arbetet är mycket tuffare bland eleverna. På en skola med 300 elever kan vi inte ha 300 härskare. Om vi inte har ledarna med oss så kommer vi att slåss mot dom.

Informant 3: Här är vi nog olika som vuxna på skolan men för mig personligen är det jätteviktigt att ha en bra relation med alla dom ungdomar jag arbetar med, det underlättar i alla situationer jag kan hamna i. Har man sen även dom tuffa och dom med hög status med på tåget så kan man komma väldigt långt då dom ofta vet och ibland även varit inblandade i situationer som hade varit svåra att lösa annars.

4.7 Mobbning som ett problem på individnivå eller organisationsnivå

I samtalen vill jag gärna få veta lite kring informanternas tankar om olika perspektiv att betrakta mobbning, och vilket perspektiv de anser sig arbeta utifrån i vardagen. Dessutom lyfter Informant 2 lyfter ett intressant perspektiv på vem som blir utsatt, att offret inte alltid behöver vara en individ.

Informant 2: När en grupp blir utsatt tänker man att det inte är lika farligt som när en individ blir mobbad, det betraktas som mycket allvarligare. Men jag tycker att om en grupp blir mobbad är det lika allvarligt, det finns så mycket i världen om grupper som varit osams.

Informant 2 fortsätter med att resonera kring att grupp mobbning inte tas på allvar. Det är ovanligt att elever söker hjälp när det handlar om gruppbråk. Gruppbråk lyfts som ett mer omfattande och mer vanligt förekommande problem på i vardagen på skolan än när offret är en individ.

Informant 2: Jag tycker att det är skrämmande att vi blundar för sånt, det blir vardagsmobbning.

4.8 Normer och tillåtande miljöer

Jag vill också beröra ämnet normer i skolan och höra om informanternas attityder till olikheter och hur det hanteras i samband med arbetet att förebygga och förhindra mobbning. Informant 1 lyfter vikten av att utveckla förmågan att möta andra människor och vilken funktion skolan har i det, att det är viktigt i arbetet för att förebygga och förhindra mobbning.

Informant 1: Det är nyttigt att ställas inför utmaningen att samarbeta med andra. Det handlar om att påverka med positiva saker. Klasser där eleverna alltid får välja själva har gjort helt fel. Det är en bonus om alla gillar varandra, men så ser det ofta inte ut. I skolan ges möjlighet att träna på att möta olikheter.

Informant 2: Vi har en pojke som dansar och som några andra kallade för bög, eftersom att han dansar. Varifrån kommer en sådan förutfattad mening? Han hävdade att han skulle kunna smittas av pojkens sexualitet. När dom här eleverna får mötas och samtala i lugn och ro så förändras det ofta ganska snabbt.

5 Analys

I detta kapitel kopplar jag informanternas berättande med de frågeställningar som legat till grund för uppsatsen och relaterar resultatet till den litteratur som jag inför uppsatsen läst in och presenterat i kapitel 2.

5.1 Mobbningsarbetets framväxt

Alla informanter verkar anse att strukturer och rutiner underlättar för skolans arbete med att förebygga och förhindra mobbning. Det stämmer överens med det som Beredskap för mobbning (2006:25) skriver att gemensamma strategier har betydelse för det arbetet och det som Auno och Brandelius-Johansson (2002:34) förklarar med att beskriva att om det finns en genomtänkt plan för vilket arbetssätt som skolan ska använda kan man snabbt och med medvetna strategier lösa mobbningsituationer.

Planen utgörs i denna skolas fall av en sammanställd likabehandlingsplan med tillhörande handlingsplan. Det dokumentet är produkten av det arbetssätt som växt fram på skolan. Enkäter och samtal med diskussioner kring planens innehåll var metoder för att skapa dokumentet. Enkäter för att utvärdera och omarbeta mobbningsarbetet genomförs kontinuerligt. De delas ut och samlas in av mentor för att på skolan skapa en uppfattning om hur mobbningsarbetet fortsättningsvis behöver struktureras, vad det behöver innehålla och hur det bör riktas. Det har visat sig underlätta arbetet genom att det blir synligt hur skolans resurser och stöd ska fördelas, och dessutom har det gett positiva resultat när det sedan utvärderas.

I samtal om dokumentation berättar informant 1 om processen att formulera likabehandlingsplanen, som ska ligga till grund för förebyggande insatser och akuta åtgärder som skolan ska vidta vid mobbningsituationer och andra situationer av kränkande behandling. Informant 1 förklarade då att det ofta tog tid, ibland så lång tid att skolor fick påminnelser från Skolverket. Ändå anser informant 1 att det fanns ett värde i att det tog tid, och menar att det innebar att det gjordes ordentligt. Skolverket (2009:49) påstår att arbetet med att formulera en likabehandlingsplan kan i sig vara värdefullt. Att reflektera kring planen kan innebära en värdefull

kunskapsutveckling och dessutom utveckla en för alla vuxna gemensam syn på hur arbetet ska utföras.

5.2 Mobbningsarbetet i vardagen

Dokumentation och uppföljning verkar vara naturliga delar i det vardagliga arbetet, och de betraktas av informanterna som betydelsefulla. Skolverket (2009:23) styrker detta med beskrivningen att en överenskommelse kring hur skolan ska agera samt väl formulerade dokument ger skolan handlingskraft i arbetet.

Informant 1 pratar om likabehandlingsplanen som ett viktigt redskap i det vardagliga arbetet och informant 3 ser kopplingen mellan dokumentets innehåll och det praktiska arbetet. Informant 2 ser inte den kopplingen, men dennes arbetsmetoder stämmer ändå överens med det som återges i skolans likabehandlingsplan.

Alla nämner Here 4 U i samband med berättandet om det vardagliga arbetets innehåll. Det verkar vara ett viktigt och tydligt exempel på hur skolorna säkerhetsställer det inflytande som eleverna bör ha i arbetet för att förebygga och förhindra mobbing. Skolverket (2009:17) beskriver att Skolans likabehandlingsplan ska upprättas, följas upp och utvärderas i samråd med eleverna.

Tankar och funderingar kring roller, grupper och hierarki förekommer i alla samtalen och de verkar vara centrala begrepp i skolans vardag och därmed någonting att förhålla sig till i det vardagliga mobbningsarbetet. Thornberg (2004:7) skriver att gruppen kan ha en positiv inverkan på individer men också innefatta destruktiva upplevelser. Det som fastslås av såväl Thornberg (2004, 2006) som Elvstrand (2009) är att grupper har betydelse för den sociala miljön och detta verkar alla informanterna hålla med om. Hur informanterna betraktar och upplever grupper och de grupprocesser som förekommer avgör hur vardagsarbetet ser ut.

Informant 2 och informant 3 nämner betydelsen av vuxnas relation till de auktoritära eleverna inom de grupper som finns i skolan. Elever med auktoritet kan, enligt Thornberg (2006:104) ha en betydande roll i mobbningsituationer genom att förutom att själv delta eller leda mobbningen, utnyttja sin maktposition för att inbjuda eller beordra andra att mobba. Genom att de vuxna skapar goda relationer med dessa elever och utvecklar ett samarbete med dem, kan den maktpositionen istället få en positiv inverkan på de andra eleverna, menar informant 2 och informant 3 genom sina resonemang.

Auno och Brandelius-Johansson (2002:33) och Eriksson (2002:41) definierar mobbing utifrån att den utsatte är en individ. Informant 2 lyfter i intervjun grupp mobbing som ett relevant och ofta förekommande problem på skolan. Det visar på behov av ytterligare ett perspektiv av mobbing som bör tillskrivas lämpliga åtgärder. Precis som att åtgärder skiljer sig åt beroende på orsakerna till mobbningen så kan kanske behoven också skilja beroende på om det är en eller flera som blir utsatta. Med vilket perspektiv informanterna betraktar fenomenet mobbing avgör hur arbetet tenderar att se ut i vardagen. Flera metoder kan därför arbetas fram varefter nya problematiker upptäcks och lyfts bland de på skolan som har uppdrag att arbeta för att förebygga och förhindra mobbing.

Informant 1 och informant 2 påstår sig se samband kring vilka som mobbar och utsätts för mobbing men anser samtidigt att det inte alltid är hela sanningen eller den enda eller kanske inte ens avgörande orsaken till att mobbningsituationer förekommer. Det resonemanget motiverar att det finns en vinst i att betrakta mobbing på flera sätt och erkänna flera tänkbara orsaker. Både det synsätt som Thornberg (2006:234f) redogör för måste finnas med i analyser av mobbing och i valet av åtgärder i vardagsarbetet.

Informant 3 poängterar att det är viktigt att bryta skojbråk, för att undvika att mobbning utvecklas, och det är någonting som sker kontinuerligt i vardagsarbetet. Det resonemanget för också Auno och Brandelius-Johansson (2002:33) som nämner vikten av att elever ges möjlighet och stöd att lösa konflikter, vilket främjar arbetet med att förebygga och förhindra mobbning. Regler som gäller på skolan, tillsammans med ett sunt förnuft när det gäller gränssättningar, är det som ofta är utgångspunkten och vanligast att hänvisa till i vardagsarbetet, fortsätter informant 3. Informant 2 nämner att tillrättavisande kan vara en följd av testande av gränser, men att hen aldrig förlorat någonting på att säga ifrån och vara hård med gränssättningar.

Informant 3 berättar att när akuta situationer uppstår i vardagen på skolan finns ett system med incidentrapporter, som stöd för att samla konflikter och kränkningar. De rapporterna lyfts i likabehandlingsgruppen, som ansvarar för att föra mobbningsarbetet framåt.

5.3 Viktiga faktorer för ett fungerande mobbningsarbete

Informant 2 lyfter vikten av att se alla situationer som unika och utgå från det som faktiskt sker i varje enskilt fall, vilket det också finns belägg för som avgörande för hur arbetet lyckas. Nilsson (2012:64) hävdar att skolor ofta i sitt arbete att förebygga och förhindra mobbning faller just på att det inte föregås av någon kartläggning av skolans unika behov. Nya aktuella kartläggningar genomförs på skolan i form av de enkäter som eleverna fyller i.

Alla informanter redogör för en uppfattning om att eleverna värdesätter att vuxna ingriper. Ett fungerande förtroende från eleverna är viktigt för mobbningsarbetet. Informant 2 och informant 3 nämner svek i sina exempel, vilket visar på en medvetenhet att ett icke-agerande sätter spår hos eleverna. I de sammanhangen gäller det att dela på ansvaret och be om hjälp om det upplevs som svårt att själv ingripa, menar informant 3. Barnombudsmannen (1997:12) redogör för elevers besvikelse över vuxna som blundar och inte agerar. Vuxnas icke-agerande likställs med ett godkännande av mobbningen. Auno och Brandelius-Johansson (2002:35) påpekar också att vuxna tydligt måste agera.

De tre informanterna har en stor medvetenhet kring behovet av vuxna utöver undervisande lärare, för att möjliggöra ett fungerande mobbningsarbete. Såväl friheten från bedömning av eleverna vilket undervisande lärare har som de undervisande lärarnas tidsbrist tas upp som faktorer som talar för ett sådant behov. Precis som Elvstrand (2009:174) skriver har vuxna på skolan olika uppdrag och mandat på skolan. Elever lär sig dessa roller och förhåller sig till dem. Det kan vara värdefullt för eleverna att ha en vuxen som finns till i syftet att kunna vända sig till, utan att riskera att elevens skolresultat kommer i kläm.

Alla informanterna är överens om att förebyggande arbete är viktigt och nödvändigt för ett lyckat arbete med att förebygga och förhindra mobbning, vilket stämmer överens med det som litteraturen förmedlar. Auno och Brandelius-Johansson (2002:33) hävdar att ett väl fungerat förebyggande är det mest effektiva arbetet för att stoppa mobbning. Informant 1 nämner vikten av att arbeta med att bygga bra gemenskap, att ägna tid åt gruppen. Det menar också Barnombudsmannen (1997:11) är viktigt och skriver att ett aktivt arbete för att skapa bra stämning i klassen och på skolan är avgörande för att mobbning ska kunna förebyggas, då orsaken till mobbning ofta grundar sig i dåliga relationer.

Skolan är enligt alla informanter en plats där det ges möjlighet och finns utrymme för att möta olikheter. Ekerwald och Säfström (2012:8f) skriver om den påstådda demokratiska skolan där frihet till att välja identitetsuttryck möjliggör dessa olikheter, men att den friheten sällan är synlig i verklighetens skola. Informant 1

menar att olikheter finns och att lärarna har ett uppdrag att möjliggöra möten. Informant 1 pratar om samarbete i klassrummet och vikten av att få träna på att arbeta med andra än de som eleverna naturligt umgås med. Informant 2 pratar om att skapa utrymmen för möten när akuta situationer uppstår, och vilken funktion det har att de som hamnat i konflikt får sitta ner tillsammans och samtala. Informant 3 nämner mångkultur i sammanhanget. En definition som Elvstrand (2009:73) gör av vilka kompetenser som skolan bör utveckla hos eleverna innefattar förmågan att samarbeta och att respektera olikheter. Nilsson (2012:141) framställer skolan som en ingång till ett samhälle där sådana färdigheter kan komma till användning.

Ekonomiska förutsättningar och tillgångar har enligt informanterna också betydelse för mobbningsarbetet. Ofta är det en kamp att få behålla resurser för att arbeta med elevhälsa. Informant 2 poängterar att ekonomi inte får vara helt avgörande för mobbningsarbetet.

Informant 1 är den informant som tydligast beskriver att individbaserat och individfokuserat arbete för att förebygga och förhindra mobbning inte är tillräckligt. Det finns det starkt stöd för i den litteratur som jag använt. Barnombudsmannen (1997:8) påpekar att de metoder som fungerar på skolor innefattar insatser både för att skapa ett gott klimat och upprätta rutiner för att lösa akuta fall. Ett individfokuserat arbete liknas då med att endast upprepande gånger lyckas släcka uppflammande eldar.

6 Diskussion

I kommande kapitel redovisar jag mina egna reflektioner kring uppsatsen, uppdelat i reflektioner kring den datainsamlingsmetod jag använt och reflektioner kring de resultat som undersökningen utgav. Jag återkopplar i mina reflektioner till uppsatsen syfte och frågeställningar.

6.1 Metoddiskussion

Min önskan var att vid intervjutillfällena skapa en atmosfär som liknande ett samtal med dialogisk anda, utan att jag tappade min roll som intervjuare och samtalsledare. Tolkning av informanternas svar var en central del av efterarbetet och därför ville jag vara väl förberedd inför intervjun genom att ha klart för mig vad jag ville åstadkomma samt reflektera över det faktum att de frågor jag väljer att framföra blir avgörande för vilket resultat jag skulle komma att kunna presentera.

Jag har funderat kring informanternas position och hur de påverkar informanternas svar och deras föreställning om vilket utrymme de har att svara fritt och ärligt, kanske i synnerhet de som arbetar på skolan. De måste svara att de arbetar aktivt eftersom att deras arbetsuppgifter grundar sig i likabehandlingsplanen och lagen om likabehandlingsplanen. För dem finns en balans att förhålla sig till mellan att utgå ifrån sin personliga upplevelse och att ändå svara med utgångspunkt i det uppdrag med tillhörande krav som de har i och med sitt arbete på skolan. Jag har försökt att formulera mina frågor så att de möjliggör ett berättande med personligt berättande.

Dessutom har jag funderat kring hur resultatet hade sett ut om jag hade valt att ha med ett elevperspektiv. Eleverna är förmodligen de som har bäst uppfattning om hur det ser ut på skolan kring trivsel och förekomsten av kränkningar. Deras upplevelser och erfarenheter hade förmodligen kunnat vara ett betydelsefullt bidrag till uppsatsen, om jag valt att formulera frågeställningarna lite annorlunda. Det

väcktes en nyfikenhet hos mig under arbetsprocessen kring hur eleverna hade resonerat.

Urvalet har generellt varit någonting som jag funderat mycket på. Tre informanter är relativt få, men med motiveringen att jag ville komma åt en upplevelse kring arbetet på en specifik skola ville jag genom hela arbetet hålla mig till den skolan. En jämförande studie skulle vara intressant, men stämmer inte med syftet för denna uppsats. Jag såg till att genomföra djupintervjuer med utförliga berättanden från informanterna, för att trots det lilla deltagarantalet kunna presentera ett innehållsrikt resultat.

6.2 Resultatdiskussion

Utifrån frågeställningarna som legat till grund för uppsatsen, nämligen hur arbets sättet kring mobbning på skolan växt fram, hur arbetet ser ut i vardagen och vad som anses vara viktigt i arbetet med att förebygga och förhindra mobbning har tankar utvecklats genom arbetsprocessen. Syftet med uppsatsen var att undersöka hur en skola arbetar för att stoppa och förebygga mobbning samt få en inblick i hur de som arbetar med mobbningsfrågor på skolan resonerar kring mobbning.

Det presenterade resultatet av undersökningen visar att det på skolan hävdas pågå ett aktivt arbete för att förebygga och förhindra mobbning. Arbetet har vuxit fram i samband med att skolan har formulerat en likabehandlingsplan som innehåller en kartläggning av skolans behov samt åtgärder och ansvarsfördelning. Dokumentet (se Bilaga 3) finns tillgängligt för alla som verkar inom skolan och finns dessutom att läsa på skolans hemsida. Planen ska utvärderas och eventuellt utvecklas varje år, för att på det sättet säkerställa att det är aktuellt och därmed går att använda som ett verktyg i arbetet. Eleverna fyller varje termin i enkäter som ska redovisa hur det ser ut på skolan angående trivsel och eventuella fall av kränkningar eller mobbning. Resultatet av enkäterna ska ligga till grund för det fortsatta arbetet för att stoppa mobbning. Informanterna verkar trygga i vilka rutiner som skolan har i arbetet för att förebygga och förhindra mobbning och de verkar också ha erfarenhet av hur arbetet ser ut i praktiken.

Förseringen gällande färdigställningen av likabehandlingsplanen försvarar informant 1. Det är svårt att avgöra huruvida förseningarna från de skolor som Skolinspektionen anmärkte på berodde på noggrannhet eller något annat, men jag tolkar berättelsen från Informant 1 som att det, åtminstone i det fallet, fanns en vilja från skolan att göra rätt, snarare än att göra snabbt. Det är en avvägning att i skolverksamhet besluta om huruvida annat pågående ska läggas åt sidan till förmån för arbeten som att formulera en likabehandlingsplan. Arbetet är viktigt och för att det ska bli klart krävs säkert en tidsplan, men att hasta i sådant arbete kan också resultera i att det blir slarvigt genomfört, vilket inte gynnar verksamhetens arbete för att förebygga och förhindra mobbning.

I vardagen försöker skolan få till förebyggande arbete samt direkta insatser i akuta fall. Informant 2 och informant 3, som arbetar på skolan, nämner att deras tillrättavisanden och förhållningssätt som vuxna förebilder är en stor del av det vardagliga arbetet, liksom gränssättningar och brytande av händelser som riskerar att utvecklas till konflikter. Att reagera, agera och ta eleverna på allvar verkar vara viktigt och nödvändigt för att upptäcka och handla i fall av kränkande behandling eller mobbning. För att upptäcka problem finns skolans särskilt utsedda elever, gruppen Here 4 U, till hjälp. Relationen till övriga elever är också en del av vardagen, eftersom att samarbete betraktas som viktigt.

Jag finner tankarna som informant 2 förmedlar om grupp mobbning intressant med tanke på att litteraturens definition av mobbning alltid presenterar offret som en

individ. Informant 2 menar att gruppmobbing utgör grunden till flera stora konflikter i världen men att de i skolan bagatelliseras. Om vi omedvetet kopplar utsatthet till att det drabbar en ensam individ kan gruppmobbing vara svårt att såväl upptäcka som att ta på allvar. Jag har skrivit mycket om grupp och gruppprocesser, emellanåt på en relativt generell nivå. Jag har begränsat mig genom att endast titta på grupper i skolmiljöer, men ändå gått lite utanför ramarna för vad som kan betraktas som självklara kopplingar mellan grupper och mobbing. Det är för att jag har fått uppfattningen om att en ökad förståelse kring fenomenet grupp kan underlätta förståelsen av hur och varför mobbing förekommer, men det gäller att noga analysera grupper och gruppprocesser för att utveckla en förståelse för sambandet.

Informant 1 påpekar vikten av att ägna tid och energi åt att skapa bra grupper med gott arbetsklimat som ett förebyggande arbete, för att undvika att behöva försöka påbörja det arbetet när problem eventuellt uppstår. Jag funderar på att om elevens klass är något som man placeras i utan hänsyn till ens vilja, och grupp är någonting man vill tillhöra, då finns det en poäng med att skapa grupp av klassen. I och med att fastslå det blir det kanske lättare att förstå att det kan vara värt att ägna tid åt. Det finns sådana utrymmen i skolan, och om det är svårt att hitta det tidsutrymmet måste det kanske ställas mot att det eventuellt annars kommer att krävas mitt i en akut situation, och då är det kanske möjligt att inse att det inte kommer att finnas mer tid då.

Dokumentation och incidentrapporter hävdas säkerhetsställa att fall av konflikter och kränkningar kan bearbetas, och det är också en del av vardagsarbetet. Likabehandlingsplanen verkar finnas med i arbetet, vilket jag upplever som positivt.

Det som alla informanter lyfter som viktigt i arbetet för att förebygga och förhindra mobbing är att det finns resurser i form av vuxna på skolan som har uppdraget att arbeta med elevsociala frågor, vilka bör vara fria från undervisning. Informanterna presenterar flera fördelar med det och menar att det är orimligt att lärare och mentorer ensamma skulle klara av det arbetet som de tillsammans måste utföra genom att stötta varandra med olika kompetenser och arbetsuppgifter. Det verkar också vara viktigt att eleverna hjälper till och fungerar som *ögon och öron* på skolan.

Andra viktiga faktorer är att utgå från det aktuella fallets behov av åtgärder i ingripandet, men att däremot inte endast utgöras av individfokuserat arbete. Mobbningsarbetet måste innefatta strukturella metoder på organisationsnivå för bästa effekt. Att arbeta med grupper gemenskap kan vara ett sätt. Det får inte finnas några orsaker för att inte ge det värdet plats i skolan.

De ekonomiska förutsättningarna för en skola att arbeta elevsocialt ser förmodligen olika ut och kan troligtvis också prioriteras olika. Ett övervägande vilka kostnader brist på trivsel och förekomsten av olaglig kränkande behandling kan få bör ställas emot att tidigt erbjuda elever möjlighet att få befinna sig i ett gott klimat i skolan.

Att mötas och ges möjlighet att mötas anser informanterna vara en grundförutsättning för att förebygga och förhindra mobbing. Det resonemanget går, precis som tankarna om gruppmobbing som informant 1 delar med sig av, att lyfta ur sin kontext och applicera på en mer global nivå. Precis som gruppmobbing är skolans motsvarighet till större konflikter i världen blir möten med förmedling likställt med lösningar på globala konflikter. När människor möts blir det svårare att hata. Jag tror att det går att använda den här, om möjligt något vida jämförelsen, i arbetet för att förebygga och förhindra mobbing och involvera eleverna i det. Genom att eleverna får reflektera över mobbningen i ett större perspektiv än i skolans,

förhoppningsvis delvis skyddade värld, kan de utveckla en förståelse för mobbningens eventuella konsekvenser. Elever behöver inte nödvändigtvis sluta som vänner, men de behöver se varandra. Se varandra i lugn och ro, med tillgång till förmedling och stöd från vuxna. Framförallt måste det avsättas tid för sådana möten. Både förebyggande och i akuta situationer.

6.4 Nya forskningsfrågor

Förslag på vidare forskning på ämnet är att också tillämpa ett elevperspektiv på dessa frågor. Det är också möjligt att genomföra undersökningar med ett bredare vuxenperspektiv och involvera undervisande lärares attityder kring arbetet för att förebygga och förhindra mobbning i allmänhet och arbetet med likabehandlingsplanen i synnerhet. Dessutom går det att göra djupare analyser av det praktiska arbetet på skolan, eventuellt genom att komplettera intervju som datainsamlingsmetod med observationer.

Ytterligare ett förslag på vidare forskning på området är det som jag tidigare berört, att bredda urvalet med respondenter som arbetar med mobbning på fler skolor för att genomföra en jämförande studie.

6.5 Pedagogisk relevans

Undersökningen har pedagogisk relevans för att mobbning och kampen att undvika kränkande behandling i skolan drabbar alla som på ett eller annat sätt arbetar inom skolan. Mobbning är inte acceptabelt, ändå förekommer det. För att komma till bukt med de problemen måste alla som arbetar inom skolans värld öka medvetenheten kring hur och varför mobbning förekommer samt öka kunskaperna kring de grupprocesser som i skolans värld är oundvikliga.

7 Referenser

Auno, Ulrika & Brandelius-Johansson, Kerstin, 2002: *Stärk och utveckla eleven! Självbild och självförtroende som grund för kunskapsutveckling och jämställdhet. Här får du idéer, konkreta övningar och arbetsformer.* Stockholm: Natur och Kultur.

Barnombudsmannen (BO), 1997: *Blunda inte för mobbningen. BO:s rapport och förslag mot mobbning.* Utgiven i samarbete med Förlagshuset Gothia AB.

Bliding Wrethander, Marie, 2007: *Inneslutning och uteslutning – barns relationsarbete i skolan.* Stockholm: Studentlitteratur.

Bryman, Alan, 2002: *Samhällsvetenskapliga metoder.* Malmö: Liber.

Ekerwald, Hedvig & Säfström, Carl Anders, 2012: *Levd demokrati? Skola och mobbning i ungdomars liv.* Stockholm: Liber.

Elvstrand, Helene, 2009: *Delaktighet i skolans vardagsarbete.* Linköping Studies in Behavioural Science No. 144, Linköpings Universitet, Institutionen för beteendevetenskap och lärande.

Eriksson, Björn (red.) 2002: *Skolan – en arena för mobbning: en forskningsöversikt och diskussion kring mobbning i skolan.* Stockholm: Skolverket. Här hittar du materialet i [pdf-form](http://www.skolverket.se/publikationer?id=1028). <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1028>

Eriksson Barajas, Katarina & Lindgren, Anne-Li, 2009: Den 'rättfärdige' mobbaren: Elevers föreställningar om mobbning i skolbioaktiviteter, *Utbildning och Demokrati*, volym 18 (3) 111-130.

Frånberg G-M. & Wrethander, Marie 2011: *Mobbning – en social konstruktion?* Lund: Studentlitteratur.

Holme Idar Magne & Solvang Krohn Bernt, 1997: *Forskningsmetodik: om kvalitativa och kvantitativa metoder.* Lund: Studentlitteratur.

Johansson, Bo & Svedner, Per Olov, 2006: *Examensarbetet i lärarutbildningen. Under sökningsmetoder och språklig utformning.* Uppsala: Kunskapsförlaget.

Nilsson, Marco, 2012: *Juridik i professionellt lärarskap – lagar och värdegrund i den svenska skolan.* Malmö: Gleerups.

Skolverket 2009: *Rapport 327 Barn- och elevskyddslagen i praktiken. Förskolors, skolors och vuxenutbildningars tillämpning av lagen.*

Skollagen 2010:800. Hämtas på:

http://www.riksdagen.se/sv/DokumentLagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Skollag-2010800_sfs-2010-800/?bet=2010:800#K6

Svensk Facklitteratur 2006: *Beredskap mot mobbning. Stärkt skydd för barn och elever. Bättre redskap för skolledare och lärare. Förslag♦Motiv♦Beslut*. Svensks facklitteratur AB.

Thornberg, Robert, 2004: *Grupprocesser och social påverkan. Socialpsykologi med fokus på skolan*. Linköping: Linköpings universitet.

Thornberg, Robert, 2006: *Det sociala livet i skolan – socialpsykologi för lärare*. Stockholm: Liber.

Vetenskapsrådet (2001). *God forskningssed*. Vetenskapsrådets rapportserie 1:2011.
<http://www.vr.se/download/18.3a36c20d133af0c12958000491/God+forskningssed+2011.1.pdf>

8 Bilagor

Jag har valt att skriva in missivbrev, intervjufrågor samt den aktuella skolans likabehandlingsplan som bilagor till uppsatsen. I likabehandlingsplanen finns inte de tillhörande bilagorna med.

8.1 Missivbrev

Information om uppsats i pedagogik

2012-11-12

Mitt namn är Linnéa Bergman och jag studerar på lärarprogrammet vid Mälardalens högskola med ämnesinriktning svenska och samhällskunskap. Under hösten skriver jag examensarbete i pedagogik. Syftet med uppsatsen är att undersöka hur personal som arbetar inom skolan ser på mobbningsarbete. Ämnet är viktigt för att belysa hur elevers sociala miljö ser ut. Jag har valt intervjuer som metod eftersom att jag tror att jag genom intervjuer kan få en uppfattning om hur vuxna som arbetar inom skolvärlden upplever denna miljö samt deras attityd kring såväl förebyggande som akut arbete mot mobbning.

Jag hoppas att du, genom att skriva på detta missivbrev, ger ditt medgivande till att delta i studien.

Deltagandet är helt frivilligt och alla som ställer upp får när som helst välja att avbryta intervjun utan närmare motivering och utan några negativa konsekvenser. Intervjuerna kommer att spelas in för att jag som samtalsledare lättare ska kunna delta i samtalet och sedan lyssna på konversationen i efterhand. Alla svar kommer att behandlas med stor försiktighet och jag garanterar att det resultat som presenteras inte kommer att kunna kopplas till vem som har svarat. Dessutom kommer det inspelade materialet att förstöras när arbetet är färdigt. Det kommer att vara möjligt att ta del av den färdiga uppsatsen om intresse finns. Undersökningen kommer att presenteras i form av en uppsats vid Mälardalens högskola som i sin slutversion läggs ut på databasen Diva.

Detta brev sänder jag till dig för att få tillåtelse att intervjua dig om detta ämne och genom det kunna slutföra min uppsats. Jag lämnar min mailadress om du har några frågor eller av någon anledning vill kontakta mig. Det går också bra att ge ditt godkännande via mail. Ditt deltagande är ytterst värdefullt för mig.

Tack för hjälpen!

Uppsatsskribent: Linnéa Bergman

Mailadress lbn07005tudent.mdh.se

Handledare för uppsatsen: Carl Anders Säfström

Mailadress carl.anders.safstrom@mdh.se

Vänliga hälsningar

Jag ger härmed mitt medgivande att delta i intervju om grupprocesser och mobbning för ovan beskrivna uppsats
underskrift:

8.2 Intervjufrågor

- Hur har bestämmelserna kring likabehandlingsplaner haft betydelse/effekter för ditt arbete?
- Skulle du kalla dokumentet för ett verktyg/redskap (levande verktyg) i ditt arbete? Varför och hur?
- Vad innebär det för dig att arbeta systematiskt med mobbning? Vad är motsatsen?
- Hur kan mobbningsarbetet bli en del av vardagen i skolan?
- I vilken utsträckning involveras eleverna i arbetet?
- Behöver den involveringen begränsas? Hur uppmuntras delaktigheten?
- Diskriminering och kränkande behandling är förbjudet. Finns det något tydligt, konkret, mål att uppnå? Hur görs en sådan formulering?
- Anser du att det ligger någon sanning i påståendet ” Där det finns gruppering och behov att återskapa sin roll (makt) finns det alltid tendens till mobbning.”? Hur påverkar den synen på förekomsten av mobbning valet av åtgärder?
- Anser du att det ligger någon sanning i påståendet ”mobbning, lärarens metoder för att leda och organisera samt den sociala strukturen i klassen hänger ihop.”? Hur?
- Anser du att det ligger någon sanning i påståendet ” Att förklara mobbning med hemmiljö och personlighet som orsak är otillräckligt.”? På vilket sätt?
- Förknippar du instinktivt ordet *grupp* med något negativt eller något positivt? Varför?
- Förknippar du instinktivt ordet *avvikande/normbrytande* med något negativt eller något positivt? Varför?
- Om grupprocesser som anpassning och rollbildning är naturliga och måste få förekomma, hur avgör man då när ett beteende är osunt och därmed måste brytas?
- Har du något som du vill lyfta eller kommentera från min text (min problemformulering)?

8.3 Likabehandlingsplan

Plan mot diskriminering och kränkande behandling

Vision

Alla elever på X [min omskrivning] skola ska känna trygghet, gemenskap och arbetsglädje. Vuxna som elever ska bli behandlade jämlikt och med respekt och känna värdighet. Alla former av diskriminering och kränkningar skall aktivt motarbetas. Olika kulturer är betydelsefulla och ska vara en källa till inspiration och lärande. Alla på skolan ska verka för en lugn och trivsamt miljö.

Mål

- Skolans mål är att ingen ska känna sig diskriminerad eller bli utsatt för kränkande behandling, nolltolerans ska gälla.
- Alla elever ska veta vem de ska vända sig till om de känner sig diskriminerade eller kränkta.
- All personal och elever på skolan ska känna till Likabehandlingsplan/Årlig plan mot kränkande behandling

Inledning

Skollagen förbjuder all form av diskriminering och kränkande behandling och ställer krav på att skolan målmedvetet arbetar för att främja elevers lika rättigheter och möjligheter samt att förebygga trakasserier och kränkande behandling. Vidare har skolan ansvar för att vidta åtgärder för att förebygga och förhindra att elever utsätts för trakasserier och kränkningar. Skolan har också ansvar för att utreda och vidta åtgärder när man får kännedom om att sådant förekommer.

All personal är skyldig att handla när man får kännedom om att trakasserier eller kränkningar har förekommit.

Planen har förankrats hos elever på elevrådet samt med Here 4 U. Planen har tagits upp på föräldrarådet samt på föräldramöten under hösten.

Planen gäller från september 2011 till läsårets slut i juni 2012.

Rektor har ansvar för att likabehandlingsplanen följs på skolan.

Definitioner

Begreppen som är aktuella i likabehandlingsplan/Årlig plan mot kränkande behandling kommer från diskrimineringslagen och skollagen och definieras på följande sätt:

- Diskriminering innebär att en elev missgynnas eller behandlas ofördelaktigt på grund av någon av diskrimineringsgrunderna: Kön, könsidentitet, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning, ålder eller funktionshinder.
- Kränkande behandling är handlingar som kränker en elevs värdighet och kan utföras av en eller flera personer och vara synlig eller dold.
- Mobbning är en form av kränkande behandling som innebär en upprepad negativ handling mot någon där en eller flera personer medvetet och med avsikt tillfogar eller försöker tillfoga annan person skada och obehag.
- Trakasserier är kränkande handlingar som har samband med någon av de nämnda diskrimineringsgrunderna, kön, könsidentitet, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning, ålder eller funktionshinder.

Främjande insatser

Det främjande arbetet handlar om att stärka de positiva förutsättningarna för likabehandling och behöver inte utgå från identifierade problem i verksamheten.

- Alla vuxna på skolan ska behandla alla med ömsesidig respekt.
- Alla på skolan ska ha kunskap om likabehandlingsplanens innebörd och syfte.
- Alla elever ska informeras och få kunskaper om varje specifik diskrimineringsgrund samt ges möjlighet att utveckla sina förmågor och intressen.

Undervisningen och verksamheten i skolan skall genomsyras av de demokratiska värden som skolan ska stå för enligt Skollagen.

Kompetensutveckling

Here 4 U får en utbildning under hösten där likabehandlingsplanen och kamratskap ingår.

Elevrådet utbildas i planen mot kränkande behandling.

På personalmöten som hålls varje vecka tas det regelbundet upp frågor som rör likabehandling och diskriminering.

Förebyggande insatser

Det förebyggande arbetets syfte är att minimera risken för kränkningar och utgår från identifierade riskfaktorer. Följande insatser är förebyggande på skolan:

- På skolan finns Here 4 U (kamratstödjare) som ska verka förebyggande mot mobbning och trakasserier. Gruppen träffas regelbundet en gång i veckan med handledare. Vid dessa träffar diskuteras läget på skolan och om några speciella åtgärder behöver vidtas.
- Det finns utarbetade Klassrumsregler som ska gälla på alla lektioner.
- Vi arbetar kontinuerligt med värdegrundsarbete med pärmen "Livskunskap" en gång i veckan på avsatt tid.
- På skolan finns en likabehandlingsgrupp som består av en lärar- och en elevrepresentant från varje arbetslag samt representanter från elevsociala teamet. Gruppen träffas en gång i månaden. Information om läget på skolan samt eventuella åtgärder diskuteras.
- Regelbundna samtal om kränkande behandling och kamratskap genomförs på mentorstid.
- Gemensamma trivselaktiviteter över arbetslagsgränsen bör genomföras varje läsår.
- Hälsosamtalen hos skolsköterskan där man pratar om trygghet och trivsel och kan upptäcka och förbygga eventuella kränkningar.
- I Sex o Samlevnadsundervisningen ska värderingsövningar göras och samtal föras om sexuell läggning och samhällets syn.
- Elevsociala teamet ska bistå lärare och arbetslag i det förebyggande arbetet genom till exempel värdegrundsövningar i klasser/grupper, men även med individuella insatser vid till exempel konflikter mellan elever.
- Ingen elev ska behöva välja lag eller vem man ska arbeta med utan ska delas in av lärare.
- Lärarna bör tillämpa talrundor så att både pojkar och flickor kommer till tals lika mycket.
- Utvecklingssamtal hålls två gånger per läsår där frågan om trakasserier och kränkningar tas upp.
- Utarbetade rutiner för hur man tar emot nya elever.
- Läraren bestämmer placeringen i klassrummet.
- Personalen ska markera tydligt vid kränkande behandling eller om elever behandlar varandra respektlöst.
- På elevrådet kan elever ta upp olika elevangelägna frågor och påverka sin situation.
- Skolans EHT (elevhälso team) arbetar kontinuerligt med elevhälsoarbete.
- Att genomföra värderingsövningar i klasser eller elevgrupper utifrån identifierade problem.
- Att personal finns ute bland eleverna på raster.
- Att lärare har bra närvarokontroll på eleverna på sina lektioner.

Kartläggning

På skolan finns ett system av incidentrapportering, dvs. alla incidenter mellan elev-elev, elev-vuxen och annat skrivs ner på särskild blankett och lämnas till Elevsociala teamet. På det sättet får man på skolan en överblick över vilka incidenter som inträffat och också antalet. Varje incident och alla konflikter hanteras omedelbart av den vuxna som finns närmast så att de inte växer och blir större.

Nulägesanalys

I maj 2011 besvarade alla elever i årskurs 6-9 enkäten "Hur trivs du i skolan?", totalt har 354 elever besvarat enkäten (se bilaga 1).

■ Majoriteten av eleverna (96%) trivs på skolan och så gott som alla har kompisar och är inte rädda på rasterna, har de uppgivit.

- Alla elever känner till vem man ska vända sig till om man blir mobbad eller trakasserad.
- 20 % känner till någon som blir kränkt eller mobbad i skolan.
- 11 % har blivit kränkt av någon vuxen.
- 22 % har blivit utsatta för kränkande eller rasistiska ord av andra elever ofta eller ibland.
- 15 % har blivit utsatta för sexuella ord av andra elever.
- 79 % känner till skolans likabehandlingsplan.
- 83 % tycker att klassrumsreglerna följs.
- 78 % anser att det är arbetsro på lektionerna.

Förutom ovan nämnda enkät har skolans elevsociala team under maj månad 2011 intervjuat alla elever i årskurs 8 med frågeställningar angående: trivsel, trygghet, bemötande, kränkningar, främlingsfientliga ord, arbetsro samt hjälp i skolarbetet. I dessa intervjuer framkommer också att eleverna trivs och känner sig trygga på skolan. Fem av åttiofyra elever har svarat att de känt sig mobbade. Dessa elever är identifierade och kommer att vidtalas.

Flertalet elever säger att de kan arbeta på lektionerna trots att det ofta är pratigt och rörigt. En fjärdedel av de intervjuade eleverna har hört eller fått främlingsfientliga kommentarer. Många som inte själva har fått kommentarer säger att ord som; blatte, hora, bög, svenne, neger, kurd, syrian, svars-kalle och jävla invandrare förekommer ganska ofta.

Alla elever anger att de har någon vuxen de kan vända sig till om de känner sig kränkta trots det finns de elever som uppger att de blir kränkta. De personer som eleverna uppger att de kan vända sig till om de känner sig trakasserade eller kränkta är; mentor, elevsociala teamet, skolsköterskan, någon lärare, någon vuxen, Here 4 U, likabehandlingsgruppen och föräldrar. Det är viktigt att få eleverna att vända sig till en vuxen de har förtroende för. Målet är att eleverna genom samtal i klasserna kring mobbning och trakasserier ska känna sig så pass trygga att de tar kontakt med någon vuxen om de blivit utsatta.

Planerade åtgärder

Utifrån den kartläggning som gjorts via enkätsvar och intervjuer planeras följande insatser;

- Skolan ska arbeta med språkbruket framöver. Det kan ske på livskunskapslektionerna genom de övningar som finns i pärmen "Livskunskap". - Ansvarig är mentor.
- Alla mentorer ska gå igenom likabehandlingsplanen med sina elever så att de känner till innehållet och förstår syftet med den. – Ansvarig är mentor.
- I samband med genomgången av likabehandlingsplanen ska eleverna få information om vad de kan göra/vart de kan vända sig om de känt sig kränkta av någon vuxen. – Ansvarig är mentor.
- Regelbundna samtal om kränkande behandling och kamratskap ska genomföras i alla klasser på mentorstid. - Ansvarig är mentor.
- Alla elever ska få information om att det är viktigt att de kontaktar någon vuxen om de känner sig kränkta eller trakasserade. Den vuxne som får kännedom om kränkningen skall agera skyndsamt enligt den plan som finns för akuta situationer så att kränkningen upphör. Ansvarig är mentor.
- De klassrumsregler som finns ska efterföljas och på så sätt bidra till att skapa arbetsro i klassen. - Ansvarig är undervisande lärare.

- Lärare/arbetslag ska kunna ta hjälp och stöd från det Elevsociala teamet med det förebyggande arbetet. - Ansvarig är lärare och det elevsociala teamet.
- Likabehandlingsgruppen ska träffas regelbundet 1 ggr/månad för att få en överblick över läget på skolan när det gäller kränkningar och trakasserier. - Ansvarig är elevsociala teamet.

Rutiner för akuta situationer

När elev blir kränkt av elev

Den personal som får kännedom eller upptäcker pågående kränkning eller trakasserier mellan elever skall genast ingripa och därefter informera mentor. Mentor tar första samtalet med den som har blivit utsatt för kränkningen för att klargöra vad som hänt och vilka som är inblandade. Mentor har samtal med de inblandade och följer upp samtalet med eleverna. Mentorn dokumenterar kort vad som skett och vad som gjorts samt meddelar föräldrar.

Om kränkningen fortsätter anmäler mentor händelsen till skolans Elevsociala team. Anmälan görs på särskild blankett (bilaga 2). Elevsociala teamet talar med den som blivit utsatt och därefter med den/de som utsätter eleven. Man har individuella samtal med alla inblandade. Tid bestäms för uppföljning. Den som blivit utsatt håller man tät kontakt med under en längre tid samt uppmanar eleven att ta kontakt om det inträffar något. Samtalen dokumenteras på en speciell blankett (bilaga 3).

Elevhälsoteamet och rektor informeras. Förälder hålls kontinuerligt informerad om skolans pågående arbete.

Om kränkningen ändå fortsätter trots vidtagna åtgärder kallas vårdnadshavare till samtal med rektor och någon från Elevsociala teamet samt mentor. Disciplinära åtgärder enligt Skollagen kan vidtas. Samtalet dokumenteras.

Fortsätter kränkningen ytterligare kan skolan göra en polisanmälan samt även anmälan till socialtjänsten.

När elev blir kränkt av vuxen

När en elev känt sig kränkt av en vuxen på skolan kan eleven fylla i en särskild blankett för detta (bilaga 4). Denna blankett lämnas till elevsociala teamet som efter samråd med eleven har samtal med elev och den vuxne för att reda ut det som hänt. Om kränkningen inte upphör underrättas rektor.

Eleven kan också kontakta någon vuxen på skolan som man har förtroende för eller rektor.

Om du som förälder misstänker att ditt barn blivit utsatt för kränkningar eller trakasserier kan du kontakta mentor eller rektor.

Utvärdering

I april 2012 görs en ny kartläggning av trivseln bland eleverna med enkäten "Hur trivs du?".

Vid läsårets slut i maj 2012 utvärderas de planerade insatserna.

Ansvarig för det är rektor.

NN [min omskrivning]